

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / ylempi AMK

Taru Ström

PERHESIIVEN TYÖMENETELMIÄ KEHITTÄMÄSSÄ

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / ylempi AMK

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen

STRÖM, TARU

Perhesiiven työmenetelmiä kehittämässä

Opinnäytetyö

50 sivua + 7 liitettä

Työn ohjaaja

Lehtori Tuija Suikkanen-Malin

Toimeksiantaja

Kotkan kaupunki, Lasten vastaanottokoti Taimela

Huhtikuu 2013

Avainsanat

kehittäminen, sijaishuolto, käytäntötutkimus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää Perhesiiven työmenetelmiä niin, että toiminnan laatu paranee ja työn tekeminen helpottuu. Perhesiipi on Kotkan kaupungin Lasten vastaanottokoti Taimelan toinen osasto. Se tarjoaa vauva- ja lapsiperheille ympärivuorokautista tukea ja ohjausta vanhemmuuteen ja lapsen hoitoon. Perhesiiven tehtäviin kuuluu myös lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen tukeminen tai sen eheyttäminen. Opinnäytetyö oli alku Perhesiiven kehittämistyölle.

Keräsin kehittämistyön kannalta tärkeät tiedot fokusryhmäkeskusteluilla, haastattelulla, muistilapuilla ja tutkimalla muita aineistoja, kuten perehdytys- ja lomakekansiota. Analysoin keskusteluaineiston keskusteluteemojen mukaisesti. Teemat olivat: kuinka välttää puolesta tekemistä – perheen oma vastuu, kuinka siirtää tieto ja taito arkeen sekä huolenmäärän arvioimisen vaikeus. Toteutin opinnäytetyön tiiviissä yhteistyössä Lasten vastaanottokoti Taimelan työntekijöiden kanssa. Kehittämisprosessi, joka sisälsi useita vaiheita, oli tämän työn kehittämismenetelmä.

Kehittämistyön tuloksista selvisi, että hoitojakson suunnitelmallisuutta tulee parantaa ja tavoitteiden pitää olla pieniä ja selkeitä. Lisäksi asiakkaan kunnioittaminen ja kuunteleminen nousivat kehittämistyön tärkeimmiksi asioiksi. Asiakkaan toiveiden arvostaminen katsottiin myös tärkeäksi. Yhteisen sävelen löytäminen asiakastyössä sekä avoin keskustelu katsottiin olevan asiakastyön kivijalka. Kehittämistyön tärkein oivallus oli se, että tehtävän kuvaa ja prosessinkuvausta pitää selkeyttää.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

STRÖM, TARU

Master's Thesis

Supervisor

Commissioned by

March 2013

Keywords

Developing Work Methods in Perhesiipi

50 pages + 7 pages of appendices

Tuija Suikkanen-Malin, Senior Lecturer

The city of Kotka, Children Reception Home Taimela

development, foster care, practice research

The aim of this thesis was to develop the working methods in Perhesiipi so that the quality will be improved and work would be easier. Perhesiipi is the second ward of Children Reception Home Taimela. It provides round the clock support for families with children. It provides guidance on parenting and child care. Perhesiipi assist families to achieve the attachment between the child and the parent. The thesis was a start for the development work of Perhesiipi.

The data was collected from focus group discussions, interviews, sticky notes, and examination of other materials, such as the orientation and form folders. The discussion material was analyzed in accordance with the themes of discussion. The themes were: how to avoid doing on behalf of someone else - family's own responsibility, how to transfer knowledge and skills as well as difficulties to assess concern. The thesis was carried out in close cooperation with employees of Children's Reception Home Taimela. The development process, which included a number of steps, was the development method of this work.

The development work results reveals that the planning should be improved and the goals should be small and clear. In addition, the customer respect and listening to conversations raised the most important material. The customer's wishes were also considered as important. Finding the common ground in customer service and open discussion were the foundation of all action. The main idea of development work was that the task description and the description of the process should be clarified further.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KEHITTÄMISTYÖN TAUSTAA	7
2.1	Lasten vastaanottokoti Taimela	7
2.2	Työn kehittäminen	9
3	KEHITTÄMISTYÖN TEHTÄVÄ JA PROSESSI	12
4	KEHITTÄMISTYÖN VAIHEET	14
4.1	Ensimmäinen vaihe - Perhesiiven toiminnan kartoitus	14
4.1.1	Perhesiiven toiminta	15
4.1.2	Perustarpeet	16
4.1.3	Riittävä uni	17
4.1.4	Ravinto	19
4.1.5	Puhtaus	19
4.1.6	Varhainen vuorovaikutus	20
4.1.7	Tunnetilojen tunnistaminen	21
4.1.8	Vanhemmuus	22
4.1.9	Kiintymyssuhteen merkitys ja kehittyminen	22
4.1.10	Erilaisia kiintymystyylejä	25
4.1.11	Perhesiiven työmenetelmät	28
4.2	Toinen vaihe - Prosessinkuvaus	32
4.3	Kolmas vaihe - Kriittiset pisteet	32
4.4	Neljäs vaihe - Keskustelut	33
4.5	Viides vaihe - Aineiston analyysi	35
5	KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	36
5.1	Kuinka välttää puolesta tekemistä – perheen oma vastuu	36
5.2	Kuinka siirtää tieto ja taito arkeen	38
5.3	Huolenmäärän arvioimisen vaikeus	41

6 JOHTOPÄÄTÖKSET	43
7 POHDINTA	45
LÄHTEET	48
LIITTEET	

Liite 1. Lapsen tarpeet eri kehitysvaiheissa

Liite 2. Tulosopimus

Liite 3. Tulotieto-lomake

Liite 4. Perhesiiven viikko-ohjelma

Liite 5. Ensiäidin viikko-ohjelma

Liite 6. Vanhemmuuden tuki ja arviointi

Liite 7. Perhesiiven prosessinkuvaus

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö käsittelee Lasten vastaanottokoti Taimelan Perhesiipi-osastoa. Perhesiipi tarjoaa ensikotimaista palvelua. Palvelu on suunnattu perheille, jotka tarvitsevat tukea ja ohjausta vanhemmuuteen, lapsen hoitoon ja kiintymyssuhteen muodostumiseen tai eheytymiseen. Asiakkaina voivat olla vauvaperheet tai perheet, joissa on pieniä lapsia.

Opinnäytetyö oli kehittämistyö, jonka tavoitteena oli tuottaa uusia näkökulmia työmenetelmiin tai -käytäntöihin, joko tuottamalla kokonaan uusia työmenetelmiä tai parantelemalla jo käytössä olevia. Mahdollista oli myös se, että lopussa todetaan jo käytössä olevien työmenetelmien riittävän. Työn kehittäminen lähti liikkeelle toiminnan kartoituksella ja toiminnan kriittisten pisteiden etsimisellä. Kehittäminen tapahtui kriittisiä pisteitä arvioiden. Kehittämistyöllä pyrittiin lisäämään palvelun laatua ja helpottamaan työn tekemistä.

Perhesiiven toiminta sijoittuu ensikotitoiminnan kenttään. Ensikotitoiminta on ennaltaehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelutyötä sekä vanhemmuuden tukemista. Tavoitteena on turvata kasvavalle lapselle hänen ikätasonsa ja tarpeidensa mukainen hoito ja huolenpito. Ensikotitoiminnan tarkoituksena on kannustaa vanhempia vastavuoroiseen vanhemmuuteen, jotta lapsi saisi kasvulle ja kehitykselle suotavat edellytykset. Ensikoti on paikka, jossa tuetaan perheitä vanhemmuudessa ja elämänhallinnassa. (Ensikodit.)

Opinnäytetyö koostuu kehittämistyön taustasta ja lähtökohdista ja työn kehittämisen teoriasta. Yksikön perustiedot ja käytössä olevat työmenetelmät, kuten vanhemmuuden roolikartta, erilaiset lomakkeet ja arjen hallintaan liittyvät asiat kuvataan kehittämistyön vaiheissa. Opinnäytetyö sisältää myös lapsen perushoitoon liittyviä asioita, kiintymyssuhteen teoriaa ja varhaisen vuorovaikutuksen teoriaa. Tulokset esitellään omassa luvussaan kehittämisprosessin jälkeen.

Tässä työssä aineistoa kerättiin erilaisilla tavoilla, kuten haastattelulla ja muistilapuilla. Tärkein aineistonkeruumenetelmä oli kuitenkin teemoilla rajattu fokusryhmäkeskustelu. Ryhmäkeskustelujen teemat nousivat Lasten vastaanottokoti Taimelan työntekijöiltä, jotka toimivat kehittäjinä tässä opinnäytetyössä. Aineiston keruu kuului osaksi kehittämisprosessia, joka kuvataan tässä työssä.

Työskentelen itsekin ohjaajana Lasten vastaanottokoti Taimelassa, mutta olen opintovapaalla työtehtävistäni. Tarkastelin palkkatyötäni ulkopuolisena ja tein opinnäytetyön siinä roolissa. Vaikka roolini irrottautui muusta työyhteisöstä, niin käytin opinnäytetyössä hyödynni myös omia tietojani ja kokemusta.

2 KEHITTÄMISTYÖN TAUSTAA

Vuosituhanen vaihteen jälkeen Kotkassa lopetettiin Ensi- ja turvakotien ylläpitämä Esikko, joka tarjosi perheille ensikotipalveluja. Kunta katsoi tarvitsevänsä lopetetun toiminnan tilalle jotain vastaavaa. Pohdintojen jälkeen päädyttiin siihen, että Lasten vastaanottokoti Taimelassa aloitetaan vauva- ja lapsiperheitä tukeva ympärivuorokautinen toiminta. Työntekijöiden ohjauksessa vauva- ja lapsiperheet harjoittelevat arjenhallintaa ja lapsen hoitoa. Vanhemmat pohtivat omaa vanhemmuuttaan ja syventävät suhdettaan lapseen. Toiminta aloitettiin vuonna 2006 Lasten vastaanottokoti Taimelan entisellä pikkulastenosastolla. Osasto sai nimekseen Perhesiipi. Perhesiipi on lastenkodin yhteydessä oleva asunto. Siinä on tupakeittiö, kaksi makuuhuonetta sekä wc- ja pesutilat, lisäksi oma uloskäynti. Perheellä on siis täysin oma rauha, mutta työntekijät ovat jatkuvasti saatavilla.

Toiminta aloitettiin melko nopeasti ilman suurempia suunnitelmia tai tavoitteita. Alussa tarjolla oli monia työmenetelmiä, mutta ajan myötä joukosta on valikoitunut muutama käyttökelpoinen ja käytännössä hyvin toimiva. Toiminta on pyörinyt reilun viisi vuotta ja nyt katsottiin tarpeelliseksi tarkastella työmenetelmiä tarkemmin ja miettiä, olisiko niissä kehitettävää.

Kehittämistyö käynnistyi syksyllä 2011, kun aloitin opinnot Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa. Samaan aikaan työpaikallani Lasten vastaanottokoti Taimelan Perhesiivessä elettiin jonkinlaista käännekohtaa. Opinnot mahdollistivat toiminnan tarkemman tarkastelun, joka katsottiin ajankohtaiseksi. Kehittämistyön aihe syntyi käytännön työstä ja tilaajana toimi työyhteisö.

2.1 Lasten vastaanottokoti Taimela

Alun perin vuonna 1953 valmistunut Taimelan lastenkoti oli suuri lastensuojelulaitos Kymijoen rannalla. Laitoksessa oli 41 hoitopaikkaa ja neljä lapsiryhmää. Alkuperäisen toimintaperiaatteen mukaan lapset oli jaettu ryhmiin iän perusteella.

Lapsen varttuessa hän siirtyi aina seuraavaan ryhmään. Tietävästi Taimelan lastenkoti oli ensimmäinen lastenkoti Suomessa, ehkä jopa Pohjoismaissakin, joka oli suunniteltu kotikunta-periaatteen mukaisesti. Jokaiselle lapsiryhmälle oli varattu oma ”kotialueensa”. Rakennuksessa oli myös useita henkilökunnan asuntoja ja alun alkaen tarkoituksena oli, että hoitajat asuvat lasten kanssa, mutta tästä järjestelystä luovuttiin vähitellen. (Perehdytyskansio.)

Lastenkotitoiminta jatkui monet vuodet edellä mainitusti. Vähitellen työ muuttui vaativammaksi, kun ongelmat muuttuivat vaikeammiksi. Syntyi idea useasta pienemmästä yksiköstä. Muutaman vuoden kuluttua ideasta, suuri lastensuojelulaitos jaettiin. (Perehdytyskansio.)

Vuonna 1988 syntyi nykyisellä paikallaan, Kotkan Koivulassa oleva Taimelan lastenkoti. Se oli 12-paikkainen, kahteen osastoon jaettu lastenkoti. Pikkulasten osasto oli tarkoitettu neljälle alle 4-vuotiaalle lapselle, jossa annettiin myös äideille tukea ja opetusta lastenhoitoon. Isojen osasto oli suunniteltu kahdeksalle 4 - 8-vuotiaalle lapselle. Uudessa talossa oli aluksi kaksitoista työntekijää: johtaja, emäntä, kolme lastenhoitajaa ja seitsemän ohjaajaa. Myöhemmin johtaja muutettiin vastaavaksi ohjaajaksi ja kaikki osallistuivat tasapuolisesti kaikkiin lastenkodin töihin. Vähän myöhemmin nimikin vaihdettiin Lastenkoti Taimelaksi. (Perehdytyskansio.)

Sijoitusten lyhentyessä ja perhesijoitusten lisääntyessä varsinaiselle lastenkodille ei enää ollut niin suurta tarvetta. Toimintaa muutettiin hieman nykypäivään sopivammaksi. Vuonna 2010 Lastenkoti Taimela sai uudeksi nimekseen Lasten vastaanottokoti Taimela. Talo jakautui vastaanotto-osastoon ja Perhesiipeen. Hoitopaikkoja on kuusi ja Perhesiiivessä tilaa yhdelle perheelle kerrallaan. Työntekijöitä on vastaava ohjaaja, kymmenen ohjaajaa ja yksi varaohjaaja. (Häärä 2012.)

Lasten vastaanottokoti Taimelan tehtävä on yhdessä lapselle läheisten ja tärkeiden ihmisten kanssa tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Tehtävänä on antaa lapselle valmiuksia itsenäiseen aikuisuuteen sekä luoda lapselle turvallinen kasvuympäristö. (Perehdytyskansio.)

2.2 Työn kehittäminen

Tehokas kehittämistyö tähtää niihin parannuksiin, jotka ovat olennaisia työyhteisön kokonaisuunnistumisen kannalta. Hyvä kehittämistyö rakentuu kattavalle tilannetiedolle ja kohdistuu kaikkiin tarvittavan kehittämistulosten kannalta tarpeellisiin asioihin. Kehittämistyö etenee koko ajan tarkentuvana prosessina. Nykyaikainen työyhteisön tai työmenetelmien kehittämistyö on ryhmäkeskeistä. Näin varmistetaan kehittämistulosten korkea taso ja kaikkien sitoutuminen niihin. (Härkönen 1990, 128.)

Lasten vastaanottokoti Taimelan henkilökunta tiedosti nykyisen tilanteen, ja siitä lähti tarve kehittää työmenetelmiä. Toiminta oli jonkinlaisessa taitekohdassa, sillä nyt oli aika vakiinnuttaa Perhesiipi pysyvästi osaksi Taimelan toimintaa. Työmenetelmien kehittämistyö haluttiin toteuttaa ryhmäkeskeisesti. Voimavarat ja ammattitaito menetelmien kehittämiseen löytyivät työyhteisöstä.

Kehittäminen on prosessi, jossa jokainen joutuu perustelemaan ja tutkimaan omia näkemyksiään. Kehittäminen vaatii jatkuvaa vuorovaikutusta, joka on kunnioittavaa kohtaamista, jossa annetaan ja saadaan tilaa, aikaa ja huomiota. Työelämän kestävä kehittäminen punainen lanka on oman toiminnan jatkuva tutkiminen ja siitä parhaiden käytäntöjen löytäminen. Tuloksellisen ja laadukkaan työn lähtökohdat ovat ihmisen toiminnassa – siinä, että jokainen organisaation jäsen voi olla suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa toimintaa. Tämä on myös keskeinen lähtökohta työntekijän sitoutumiselle yhteisiin tavoitteisiin ja päämäärään, jotta hän voi tehdä parhaansa niiden saavuttamiseksi. Ihminen on työelämän tärkein resurssi, siten myös työelämän kehittäminen on ihmisen toiminnan kehittämistä ja tukemista haluttujen päämäärien saavuttamiseksi. (Borgman & Packalen 2002, 3 - 4.)

Toiminnan jatkuva ja systemaattinen kehittäminen on organisaation aktiivista ongelmien ratkaisemista ja oppimista. Jatkuva kehittäminen on enemmänkin arjen tavallista työtä kuin sellaisia parannuksia, joissa kaikki pantaisiin uusiin töihin. (Borgman & Packalen 2002, 22.)

Kehittäminen ilman selkeää tietoa siitä, missä ollaan ja miten siihen on tultu, on enemmän tai vähemmän sattumanvaraista. Muutosten tekeminen satunnaisesti ja lähinnä siellä, missä palaa, ei myöskään edusta parasta mahdollista toimintamallia.

Kestävän kehittämisen kannalta keskeistä on tutkia työprosessien muotoutumista sellaisiksi kuin ne sillä hetkellä ovat. Tärkeää on etsiä syitä ja selityksiä prosessien muutoksiin mm. asiakkaiden tarpeista, työntekijöiden ammattitaidosta, organisaatiokulttuureista sekä organisaation ja toimialan yhteiskunnallisen merkityksen vaihtelusta. (Borgman & Packalen 2002, 36.)

Jatkuva kehittäminen perustuu siihen, että työyhteisön ihmiset voivat ja heidän täytyy itse tarkastella ja kehittää omaa työtään, selkeyttää perustehtävää ja toimintakulttuureja ja niiden taustalla olevia arvoja. Näissä asioissa työpaikan henkilöt itse ovat parhaita asiantuntijoita. Ulkopuolelta tulevat kehittämispyynnöt tai -käskyt saattavat liikauttaa jotakin työntekijöiden mielessä, mutta muutos lähtee työyhteisön ihmisistä itsestään. Kuitenkaan muutokset eivät tapahdu hetkessä, koska työyhteisö on monitasoisten vuorovaikutussuhteiden rakennelma. (Borgman & Packalen 2002, 138.)

Muutosten aikaansaamiseksi pitää tehdä paljon työtä. Siihen pitää paneutua ja sitoutua. Ongelmana on usein, että ei jakseta puurtaa, vaan luovutetaan helpolla. Tällöin joudutaan aloittamaan aina uudestaan. Työpaikoilla tarvitaan näkijöitä, jotka ymmärtävät paitsi oman ammattialansa, myös organisaation merkityksen. (Borgman & Packalen 2002, 138.)

Organisaation näkökulmasta kehittämisessä on kyse järjestelmistä, malleista ja systeemeistä. Asiakkaan näkökulmasta kyse on palvelun vastaamisesta asiakkaan yksilölliseen tarpeeseen. (Virtanen, Suoheimo, Lamminmäki, Ahonen & Suokas 2011, 11.) Kehittämistyön tuloksena syntyvien työmenetelmien tulee olla sellaisia, että ne vastaavat mahdollisimman hyvin asiakkaan henkilökohtaisiin tarpeisiin. Työmenetelmien tulee olla sellaisia, että niitä voi myös tarvittaessa muokata asiakkaalle sopivaksi.

Ammattitaidon tunnistamisen ja organisaation merkityksen lisäksi tässä työmenetelmien kehittämistyössä haluttiin huomioida asiakkaat. Työntekijät ottivat kehittämistyössä huomioon myös asiakaslähtöisen kehittämisen. Sen lisäksi, että työmenetelmien kehittäminen lisää työn mielekkyyttä ja helpottaa työn tekemistä, se lisää palvelun laatua ja asiakaslähtöisyyttä.

Tässä opinnäytetyössä kuvaamani kehittämisprosessi nojaa Borgmanin & Packalenin (2002, 31) kuvaamaan kehittämisen prosessiin, joka ryhmitellään seitsemään osa-

alueeseen. Osa-alueissa sitoudutaan, arvioidaan nykytila, suunnitellaan, toimitaan, arvioidaan, suoritetaan korjaavat toimenpiteet ja lähdetään seuraavalle kehittämiskierrokselle. Ensimmäisellä osa-alueella sitoudutaan panostamaan työntekijöiden osaamiseen ja sitä kautta saavuttamaan organisaation kannalta keskeiset tavoitteet. Sitoutuminen alkaa ylimmän johdon henkilökohtaisesta sitoutumisesta, jatkuen aina rivityöntekijöiden sitoutumiseen. (Borgman & Packalen, 2002, 31.)

Nykytilaa arvioidessa, kehittäminen ei lähde nollatilanteesta vaan perustuu olemassa olevaan, ja siksi on tärkeä arvioida nykytila ja sitä, miten siihen on tultu. Historia on aina läsnä meissä yksilöissä ja myös organisaatioissa, siksi historiaa ei voi unohtaa. Viimeistään nykytilaa arvioidessa olisi hyvä ottaa koko henkilöstö mukaan kehittämistoimiin. (Borgman & Packalen 2002, 31.) Lasten vastaanottokoti Taimelan henkilökunta oli avainasemassa tässä kehittämistyössä. Perhesiivessä aktiivista toimintaa on ollut muutamia vuosia. Työryhmä arvioi nykytilaa ja tuli siihen tulokseen, että nyt oli aika syventyä miettimään toimintaa tarkemmin.

Seuraavana kehittämisen prosessissa tulee suunnittelu. Tässä vaiheessa suunnitellaan, kuinka yksilöiden, tiimin sekä koko työyhteisön osaamista kehitetään tavoitteiden saavuttamiseksi ja tehdään tarvittavat päätökset. Lisäksi suunnitellaan ja todennetaan muutokset, joille nykytilan arvion pohjalta halutaan tehdä jotain. Suunnittelun ja päätösten teon jälkeen on suunnitelmien toteuttamisen vuoro. Tämä vaihe on parhaimmillaan organisaation toiminnassa oppimisen ja kehittämisen aikaa. Kaikki uudet ideat on syytä kirjata. (Borgman & Packalen 2002, 31.) Tässä kehittämisprosessin kohdassa minä tulin mukaan. Työryhmä havaitsi, että toimintaa tulee kehittää, mutta halusivat selkeyden siihen, mitä alueita kehitetään. He halusivat kehittämisprosessille vetäjän, joka pitää prosessin kasassa. Tässä vaiheessa etsittiin Perhesiiven toiminnan kriittiset pisteet ja syvennyttiin niihin tarkemmin fokusryhmäkeskustelujen avulla. Kehittämistyössä toimin kehittämistyön vetäjänä ja kirjallisen osion toteuttajana.

Päätöksenteon ja toiminnan jälkeen katsotaan, mitä on saatu aikaan arvioimalla työn tuloksia suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Tässä vaiheessa arvioidaan koulutuksen ja kehittämisen tulosten kautta yksilön ja ryhmän kehittämistä kohti tavoitteita. Lisäksi arvioidaan nykytilaa ja tulevia tarpeita. Nykytilaa arvioidaan myös se jälkeen, kun

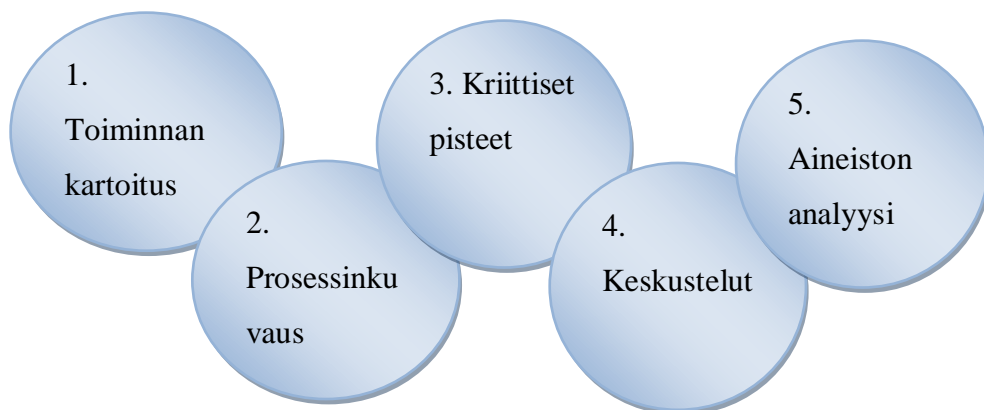
haluttu muutos on toteutettu. Pohditaan miten muutos muun muassa vaikutti kokonaisuuteen. Kattavan arvioinnin jälkeen suoritetaan mahdolliset tarvittavat korjaavat toimenpiteet. Viimeisenä vaiheena kehittämisen prosessissa lähdetään seuraavalle kehittämiskierrokselle. (Borgman & Packalen 2002, 31–32.)

3 KEHITTÄMISTYÖN TEHTÄVÄ JA PROSESSI

Kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää perhesiiven työmenetelmiä niin, että palvelun laatu paranee ja työn tekeminen helpottuu. Valmis opinnäytetyö kuvaa kehittämisprosessin Perhesiiven osalta. Kehittämisprosessi vastaa kysymykseen: Mitkä ovat ensikotitoiminnan kriittiset pisteet ja miten niitä kehitetään?

Tämä opinnäytetyö oli kehittämistyö, joka eteni kuin prosessi. Kehittämistyön etenemisen voi helposti kuvata kuvalla, joka selkeyttää prosessin ymmärtämistä. Kuvassa 1 on tämän opinnäytetyön kehittämismenetelmä. Prosessi sisälsi useita eri vaiheita. Yhdessä vaiheet muodostivat tälle opinnäytetyölle ja kehittämishankkeelle sopivan kehittämismenetelmän. Prosessin teoreettinen pohja tulee kappaleessa 2.2 kuvaamastani Borgmanin & Backalenin (2002, 31–32.) kehittämisen prosessista.

Kuvaan 1 olen kuvannut tämän työn kehittämisprosessin etenemisen.

Kuva 1. Kehittämisprosessin eteneminen

Prosessissa käytettiin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen keinoja. Kehittämistoiminta tähtää ensisijaisesti konkreettiseen muutokseen, metodeilla ei ole kehittämistoiminnan kohdalla yhtä keskeistä roolia kuin tieteellisen tutkimuksen

yhteydessä. Kuitenkin monimutkaisten kehittämisprosessien yhteydessä järjestelmällinen lähestymistapa voi tuottaa parempia tuloksia kuin kokemustietoon ja valmiisiin oppikirja-poimintoihin nojaava lähestymistapa. Systemaattinen tiedontuotanto helpottaa myös tulosten siirrettävyyttä. (Toikko & Rantanen 2009, 10.)

Laadullinen tutkimus pohtii, ymmärtää ja tulkitsee ilmiöiden esiintymistä ja merkitystä. Laadullinen tutkimus on todellisen elämän kuvaamista, jolloin tiedon hankinta ja aineiston keruu tapahtuvat luonnollisissa tilanteissa. Se sopii hyvin sosiaalisten ongelmien tutkimiseen, toimintavaihtoehtojen etsimiseen ja työtapojen kehittämiseen. Laadullisessa tutkimuksessa mittausvälineet eivät ole keskeisessä asemassa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 161.)

Tässä opinnäytetyössä oli käytäntötutkimuksen piirteitä, vaikka olikin varsinaisesti kehittämistyö. Tämän opinnäytetyön aihe liittyi arkisiin työkäytäntöihin, joita haluttiin tarkastella lähemmin. Käytäntötutkimuksen ongelmanasettelut ja aiheet liittyvät sosiaalityön arkisiin työkäytäntöihin ja työssä kohdattuihin ilmiöihin. Käytäntötutkimuksessa kerätään työstä tietoa ja analysoidaan sitä. Lisäksi käytäntötutkimuksen tarkoitus on saada toimijat pohtimaan yhdessä tutkittavaa ilmiötä. (Käytäntötutkimus.)

Käytäntötutkimuksessa voidaan hyödyntää monenlaisia aineistoja ja aineistonkeruumenetelmiä. Menetelmien valintaan vaikuttavat ennen kaikkea tutkittavan ilmiön ominaispiirteet ja tutkimuksen tavoitteet. Tutkimuksen tekemisessä tärkeintä on aito dialogi käytännön toimijoiden ja tutkimuksen tekijöiden kesken. Siksi käytäntötutkimuksia voidaan kuvata syklisiksi prosesseiksi, joissa dialogit ovat olennainen osa prosessia. (Käytäntötutkimus.) Tässä opinnäytetyössä kehittämistyön kannalta tärkeää aineistoa kerättiin monilla eri tavoilla. Fokusryhmäkeskustelut olivat aineistonkeruutavoista keskeisimmät, mutta aineistoa kerättiin muun muassa haastattelulla, muistilapuilla ja tutkimalla saatavilla olevia aineistoja, kuten perehdytys- ja lomakekansiota. Opinnäytetyö toteutettiin tiiviissä yhteistyössä Lasten vastaanottokoti Taimelan työntekijöiden kanssa ja prosessin voi hyvin kuvata syklimäisenä kehittämisprosessina.

Käytäntöjen tutkimisen ja kehittämisen tarve nousee käytännötoimijoilta itseltään. (Käytäntötutkimus.) Kehittäjinä tässä opinnäytetyössä toimivat Lasten vastaanottokoti Taimelan työntekijät. Kehittämistyö toteutettiin työntekijöiden näkökulmasta, sillä

kokemuksella, joka työntekijöille oli syntynyt vuosien varrella. Työryhmän jäsenet toimivat itse oman työnsä asiantuntijoina.

Käytäntötutkimuksen piirteiden lisäksi tässä opinnäytetyössä näkyi fenomenologinen lähestymistapa. Fenomenologisen lähestymistavan avulla tutkitaan ihmisen kokemuksellista suhdetta maailmaan, jossa elää. Aineisto kertoo työntekijöiden kokemuksellisesta suhteesta kehitettävään asiaan. Se ilmeni niin, että kehittäjinä toimivat Lasten vastaanottokoti Taimelan työntekijät, jotka keskustelivat teemoista omien kokemuksensa kautta. (Laine 2001, 27–28.)

Tässä opinnäytetyössä näkyi myös hermeneuttinen lähestymistapa. Hermeneuttinen tutkimusote tulkitsee ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Tarkoituksena on saavuttaa tutkimuskohteen kokonaisvaltaisempi ymmärrys. Prosessissa tutkittavan ilmiön ymmärrys syvenee teorian ja käytännön vuorovaikutuksessa. Kokemus ja havainnot refleктоivat ajattelun kanssa tutkimuksen eri vaiheissa ja avaavat erilaisia näkökulmia todellisuuteen. (Rousu 2007, 196.)

4 KEHITTÄMISTYÖN VAIHEET

4.1 Ensimmäinen vaihe - Perhesiiven toiminnan kartoitus

Kehittämistyön ensimmäisessä vaiheessa kartoitin Perhesiiven toimintaa, lähtökohtia ja työkäytäntöjä. Aloitin kartoitustyön Tammikuussa 2012. Hain aineistoa haastattelemalla vastaavaa ohjaajaa, tutkimalla Lasten vastaanottokoti Taimelan perehdytys- ja menetelmäkansioita. Omista tiedoistani oli myös suuri apu kartoitustyössä. Kartoitukseen sisältyivät toiminnan kuvaus, toimintaa pohjaavat teoriat ja toiminnassa käytetyt työmenetelmät. Suoritin tiedonhankinnan tammi- ja helmikuun 2012 aikana ja tein kirjoitustyö helmikuun 2012 aikana.

Halusin muodostaa toiminnasta selkeän kokonaiskuvan, ja siksi kehittämistyö lähti liikkeelle toiminnan kartoituksesta. Kartoitustyöllä pyrin helpottamaan myös seuraavan vaiheen prosessinkuvauksen laatimista. Toiminnasta ei ole aiemmin tehty tarkkaa selvitystä, joten se oli tarpeellinen vaihe myös sen takia.

4.1.1 Perhesiiven toiminta

Ensikotitoiminnan perusajatus on kiintymyssuhteen syntyminen ja sen vahvistaminen. Tarkoituksena on kannustaa vanhempaa vastavuoroiseen vanhemmuuteen, jotta lapsi saisi kasvulle ja kehitykselle suotavat edellytykset. Ensikoti on paikka, jossa tuetaan perheitä vanhemmuudessa ja elämänhallinnassa. Ensikoti tekee ennaltaehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelutyötä sekä antaa tukea vanhemmuuteen. Tavoitteena on turvata lapselle hänen ikätasonsa ja tarpeidensa mukainen hoito ja huolenpito. Perhe voi tulla ensikotiin odotusaikana tai pienen vauvan kanssa. Asumisaika sovitaan perheen tarpeiden mukaan. Ensikodissa tuetaan vauvan ja vanhemman hyvää suhdetta ja opetellaan arkielämästä ja vauvanhoidosta selviytymistä kädestä pitäen. Tavoite on turvata kasvavalle lapselle hänen ikätasonsa ja tarpeidensa mukainen hoito ja huolenpito. Joillakin perheillä eläminen näyttää sujuvan hyvin, mutta vauvan tulo perheeseen voi kaataa yllättäen elämän puitteet. Ei löydykään keinoja sopeutua vauvan syntymään, kun monet oman varhaislapsuuden traumat ja kriisit nousevat pintaan. (Ensikodit.)

Perhesiiven hoitajaksoilla on yksi perhe kerrallaan. Hoitajakson pituudet vaihtelevat kahdesta viikosta useampaan kuukauteen, jakson pituus määritellään aina tapauskohtaisesti. Tarvittaessa jakso voidaan lopettaa kesken tai jaksoa voidaan pidentää. Hoitajakson aikana perheen vanhemmuutta pyritään tukemaan ja vahvistamaan. Lisäksi jaksolla harjoitellaan vauvan- ja lastenhoitoa sekä kodinhoitoa. Tarkoituksena on vahvistaa vanhempien ja lapsen välistä vuorovaikutusta sekä antaa eväitä kiintymyssuhteen kehittymiselle tai eheytymiselle. Lisäksi pyritään saamaan aikaan jonkinlainen arjenhallinta, jotta perhe voi aikanaan siirtyä omaan kotiin. (Häärä 2012.)

Perhesiipeen asiakkaaksi tulevat muun muassa synnyttäneet äidit tai perheet. Perhesiipeen voi muuttaa jo ennen synnytystä tai suoraan sairaalasta. Asiakkaana ovat myös perheet, joilla on isompia lapsia, mutta he tarvitsevat tukea vanhemmuuteen. Asiakkaaksi pääsee sosiaalitoimen päätöksellä. Yleensä perheen lapsi tai lapset sijoitetaan Perhesiipeen avohuollon tukitoimenpiteenä ja vanhempi tai vanhemmat muuttavat mukana. (Häärä 2012.)

Ensikotitoiminnan perusajatus on kiintymyssuhteen syntyminen ja sen vahvistaminen. Tarkoituksena on kannustaa vanhempaa tai vanhempia vastavuoroiseen

vanhemmuuteen, jotta lapsi saisi kasvulle ja kehitykselle suotavat edellytykset. Tämä tarkoittaa sitä, että Perhesiiven hoitojaksolla vanhempi tai vanhemmat harjoittelevat työntekijän avustuksella lapsen perushoitoa, vuorovaikutusta, tunnetilojen tunnistamista sekä pohtivat ja arvioivat omaa toimintaansa vanhempana. Lisäksi harjoitellaan säännöllistä päivärytmiä ja elämänhallintaan liittyviä asioita. Näiden harjoitteiden avulla perhe saa itselleen valmiuksia pärjätä kotona.

4.1.2 Perustarpeet

Riittävät perustarpeet luovat pohjan kasvulle ja kehitykselle. Perhesiivessä hoito rakentuu perustarpeiden ympärille. Lapselle pyritään luomaan turvallinen kasvuympäristö yhdessä vanhempien kanssa. Vanhempaa opastetaan ravintoon, hoivaan ja kommunikaatioon liittyvissä asioissa.

Lapsen perustarve on hoidon tarve. Lapsi tarvitsee ravintoa, unta, puhtautta ja lämpöä. Vaikka tarpeet ovat vuorovaikutuksellisia ja fyysisiä, ne ovat samalla myös psyykkistä hoivaamista. Oleellista ei ole vain se, että lapsi saa, mitä hän tarvitsee. Tärkeää on, kuinka aikuinen kykenee tunnistamaan tarpeet ja tulkitsemaan sekä hyväksymään ja ymmärtämään. Oleellista on myös, kuinka oikea-aikaisesti ja tarkoituksenmukaisesti aikuinen niihin vastaa. Parhaimmillaan hoivaaminen on rakastamisen konkretiaa. Näin fyysisen hoivan tarpeeseen vastaaminen vaikuttaa suoraan myös lapsen psyykkisen mielentilan rakentumiseen. (Tamminen 2004, 77–78.)

Perushoidon taustalla on Maslown tarvehierarkia-teoria. Sen on kehittänyt Abraham Maslow 1950-luvulla. Teorian ydin oli alun perin se, että ihmisellä on perustarpeet, jotka tulee tyydyttää ensin. Sen jälkeen ihminen alkaa etsiä tyydytystä muille tarpeille. Maslow loi käsitteensä tarvehierarkialle käyttämällä elementtejä: ilma, vesi, ruoka ja seksi. Hän johti näistä elementeistä viisi tarvetasoa: fysiologiset perustarpeet, turvallisuuden tarpeet, rakkauden ja yhteenkuuluvuuden tarpeet, itsensä kunnioittamisen tarpeet ja itsensä toteuttamisen tarpeet. Tarpeiden toteutuminen tapahtuu juuri tällaisessa järjestyksessä, koska hierarkian ylemmillä tasoilla ei voi toimia motivoidusti, elleivät alemmat tarpeet ole tyydytettyjä. (Dunderfelt, Laakso, Peltola & Vidjeskog 1998, s.105-107.)

Kuva 2. Maslown tarvetasot (Lehtovaara 1986)

4.1.3 Riittävä uni

Lapsen päivittäisessä rytmissä tärkeitä asioita ovat ravinto, liikunta, ulkoilu ja uni. Ne vaikuttavat alle kolmevuotiaiden lasten mielialaan, aktiivisuuteen ja virikkeiden vastaanottokykyyn. Riittävällä ja laadukkaalla unella pidetään huolta niin keskushermostosta kuin oppimis- ja keskittymiskyvystä sekä elimistön

immuunijärjestelmästä. Laadukkaan unen saavuttamista edellyttää iänmukainen ajoitus ja hyvä sekä rauhallinen nukkumisympäristö. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2002, 80.)

Riittävä uni ja lepo edistävät lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Uni on tärkeää aivojen toiminnalle, sillä se mahdollistaa uuden oppimisen ja opitun muistiin painumisen. Unen aikana erittyy kasvuun tarvittavaa hormonia. Myös lapsen tunne-elämän kannalta uni on tärkeää, sillä unessa lapsi käsittelee vaikeita asioita ja pelkojaan. Hyvä uni edistää luovuutta, vaikuttaa keskittymiskykyyn ja mielialaan. Hyvin nukkunut lapsi on pirteä ja jaksaa leikkiä. Uni vaikuttaa lapsen sosiaaliseen elämään ja itsetuntoon. Hyvin nukuttu yö vähentää riskiä joutua onnettomuuksiin tai tapaturmiin, sillä virkeän lapsen havainnointikyky on parempi kuin väsyneen. Pirteälle lapselle maistuu aamulla terveellinen aamupala. Väsyneen lapsen tekee herkemmin mieli herkkuja. Ajan kuluessa univaje voi näkyä jopa lapsen painon nousuna. Nukkuminen vahvistaa myös lapsen vastustuskykyä ja sairauksista toipumista. Vanhempien tehtävänä on varmistaa, että lapsi nukkuu riittävästi ja hyvin. Lapsen unesta huolehtiminen on välittämistä ja huolenpitoa. (Lapsen ja nuoren uni.)

Vanhemmat itse toimivat lapselleen nukkumisen malleina. Jos lapsella on univaikeuksia, olisi hyvä tarkastella koko perheen nukkumistapoja ja arjen sujumista. Nykyisin kiirettä pidetään usein ihmisen tärkeyden mittana, jolloin unen merkitystä helposti aliarvioidaan. Kiireisellä elämäntavalla voi olla vaikutusta myös lapsen huonoihin unitottumuksiin. Koko perheen elämän rauhoittuminen iltaa kohti, yhteinen, rauhallinen iltahetki antaa pohjaa hyvälle, levollisille yöunille. (Lapsen ja nuoren uni.)

Perhesiiven työntekijät opastavat vanhempia yhdessä neuvolan kanssa lapsen uneen liittyvissä asioissa. Hoitojaksolla käydään läpi riittävän unen etuja ja opastetaan konkreettisesti uneen ja nukkumiseen liittyvissä rutiineissa. Yhdessä vanhempien kanssa sovitaan nukkumisajoista ja toteutustavoista. Tarvittaessa yksilöidään tarkemminkin nukkumiseen liittyviä asioita, esimerkiksi mihin kellonaikaan aloitetaan iltapesut tai iltasatu ja kuinka paljon aikaisemmin iltaa pitää alkaa rauhoittamaan, jotta nukahtaminen onnistuu.

4.1.4 Ravinto

Terveellinen, säännöllinen ja monipuolinen ruokavalio on tärkeää kasvavalle lapselle. Ravitsemustottumukset opitaan jo varhaislapsuudessa. Vanhempien ja koko perheen ruokavalinnat ja ruokailutottumukset vaikuttavat. Sen lisäksi, mitä lapsi syö tärkeää on, miten hän tottuu syömään. Terveelliset tottumukset ja elämäntavat vaikuttavat myös vanhempana hyvään oloon ja terveyteen. (Ravitsemus ja ruokavalio.)

Säännölliset ruokailuajat rytmittävät päivää, ja se auttaa lasta ennakoimaan päivän tapahtumia. Päivittäin tapahtuvat rutiinit helpottavat arjen sujumista ja muun muassa ruokailuhetket sujuvat helpommin. Perhesiivessä säännöllisen ja ravitsevan ruokailun tärkeydestä puhutaan. Vanhempia opastetaan lapsen ruokailuun liittyvissä asioissa ja tarvittaessa opetetaan kädestä pitäen ruuan valmistusta.

4.1.5 Puhtaus

Puhtaus on yksi perushoidon osa-alueista. Puhdas ja kuiva vaippa antaa lapselle mukavamman olon. Puhdas iho ja vaatteet edistävät terveyttä. Puhtauskäsitteen alla on myös kodin puhtaus. Vanhempia opastetaan ja ohjataan lapsen ja kodin puhtauteen liittyvissä asioissa. Tarvittaessa harjoitellaan esimerkiksi tuttipullojen pesua tai kodin siivousta käytännössä. (Häärä 2012.)

Kodin puhtaana pitäminen voi olla monella haastava asia. Kaoottisen elämäntilanteen keskellä kodin siisteydestä tingitään ensimmäisenä ja perässä kärsii oma tai lasten hygienia. Perhesiivessä siisteys ja puhtaus otetaan osaksi jokapäiväistä rutiinia. Päivittäin tehdään pieniä asioita, jotta koti pysyy siistinä. Asioiden ylös kirjaaminen auttaa myös tässä asiassa. Esimerkiksi kalenteriin merkitään siivouspäivä, imurointi- tai pyykkipäivä, ja toiminta voidaan ajoittaa tarkastikin tiettyyn vuorokauden aikaan.

Vauvan ja lapsen puhtauteen liittyviä asioita harjoitellaan päivittäin hoitotilanteiden yhteydessä. Lapsen puhtauteen liittyviä toimintoja voidaan myös yksilöidä tarkasti. Esimerkiksi kalenteriin tai seinälle voidaan kirjata muistutus käsien pesusta tai vaipan vaihdosta. Muistettava asia voi olla esimerkiksi navan tai nivustaipeiden puhdistus, kun kyseessä on pieni vauva.

4.1.6 Varhainen vuorovaikutus

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa on kysymys kehityksellisestä molemminpuolisuudesta eli vanhempien ja lapsen kehitysmahdollisuuksien kohtaamisesta. Siinä vaihtelevat voimakkaat ilon ja onnen, hellyyden ja kärsivällisyyden hetket, mutta myös hämmennyksen ja kaaoksen, avuttomuuden, epäonnistumisen, epätoivon, vierauden ja outouden hetket. (Niemelä & Siltala-Tamminen 2003, 16). Ei ole olemassa yhtä oikeaa vuorovaikutusta, vaan kukin vauva ja hänen vanhempansa löytävät omanlaisensa. Perhesiivessä etsitään vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta hyviä elementtejä ja vahvistetaan niitä. Lisäksi ohjataan ja opastetaan vanhempaa uusien vuorovaikutusmuotojen löytämisessä ja oivaltamisessa.

Äidin ja vauvan välillä on herkkä ja helposti haavoittuva hieno systeemi. Tätä hienoa systeemiä saattaa horjuttaa esimerkiksi vauvan psyykkinen ja fysiologinen erityisherkyys, vammaisuus tai keskoisuus. Äidin ja isän järkkynyt mielentila vanhemmuuden tehtävässä sekä perheen muut ristiriidat saattavat myös horjuttaa varhaisen vuorovaikutuksen systeemiä. (Siltala 2003, 18.)

Varhainen vuorovaikutus alkaa jo raskauden aikana sikiön ollessa äidin vatsassa. Äidin ja vauvan välillä käydään jatkuvaa ruumiillista dialogia, vauvan liikkeessä vatsassa. Isä voi olla dialogissa vauvan kanssa koskettamalla äidin vatsaa ja tunnustelemalla liikkeitä. Sikiövauva aistii äidin toimintoja monipuolisesti. Vauva tunnistaa äidin äänen, aistii kosketuksen ja äidin sydämen sekä aistii äidin nukkumisen ja valveillaolon rytmit. (Siltala 2003, 22.)

Vuorovaikutuksen hyvät asiat, mutta myös pahat välittyvät vauvalle. Jos äiti on esimerkiksi masentunut, niin vauvakin on masentunut. Masentunut äiti ei jaksu innostua vauvan liikkeistä, on passiivinen ja välinpitämätön vauvaa kohtaan. Äiti jopa saattaa sulkea vauva kokonaan pois mielestään. Sikiövauva yrittää aikansa luoda vuorovaikutusta, mutta vähitellen myös vauvan liikehdintä ja yritykset vaimenevat ja syntyy yhteinen hiljaisuus. (Siltala 2003, 22.)

Varhainen vuorovaikutus siirtyy uudelle tasolle vauvan synnyttyä. Normaali lapsi syntyy uteliaana sekä yhteyttä ja äitiään hakevana. Äidin tuttu haju, maku, ääni, tutut liikkeet, mutta myös äidin katse ja uudenlainen kosketus kutsuvat vauvaa äidin luo.

Molempinpuolisen vuorovaikutuksen avulla syntymän aiheuttamaan alkukaaokseen syntyy järjestystä ja rakennetta. (Siltala 2003, 27 – 28.)

Vähitellen vuorovaikutus kehittyy ja syvenee. Hoitotilanteet ja yhteiset onnen hetket vahvistavat äidin ja vauvan välistä varhaista vuorovaikutusta. Molemmat oppivat tuntemaan toisiaan ja vuorovaikutustilanteet muuttuvat luontevammiksi. Ne saavat myös omanlaisen leimansa. Vuorovaikutuksen osapuolet kehittelevät omia tapojaan olla vuorovaikutuksessa. Varhainen vuorovaikutus voi olla riittävän hyvää, mutta siihen voi tulla myös vauvaa vahingoittavia piirteitä. (Siltala 2003, 28 – 29.) Tällaisessa tilanteessa perheelle on oltava tarjolla tukea. Ensikotitoiminta pyrkii vastaamaan juuri tähän tarpeeseen.

Jari Sinkkonen (2008, 269) puhuu riittävän hyvästä vuorovaikutuksesta. Hän kertoo hoivaajan mukautumisesta lapsen ikäkaudelle ominaisiin tarpeisiin, eli ajankohtaisten kehityshaasteiden huomioonottamista. Tärkeänä hän pitää aikuisen sensitiivisyyttä, herkkyyttä lapsen viesteille. Aikuisen tulisi pyrkiä tavoittamaan lapsen näkyvän käyttäytymisen taustalla olevat tunnetilat ja virittäytyä siihen.

Päivän aikana on monenlaisia tilanteita, jolloin vuorovaikutusta voi harjoitella ja vahvistaa. Vanhemmalle näytetään esimerkkien avulla, kuinka esimerkiksi vaipanvaihto-tilanteessa lapsen kanssa olisi hyvä toimia. Ohjaaja näyttää, kuinka vaipanvaihdon yhteydessä vauvalle hymyillään ja jutellaan mukavia, lempeällä äänellä. Samalla voi silitellä vauvan vatsaa ja raajoja tai vaikka kurkata omien käsien takaa vauvaa. Vähitellen vanhemmalle syntyy kuva tilanteista ja hän alkaa itse toimia samalla tavalla näissä tilanteissa. Vanhemman kanssa harjoitellaan vauvan leikittämistä ja kannustetaan katse- ja ihokontaktiin vauvan kanssa. (Häärä 2012.)

4.1.7 Tunnetilojen tunnistaminen

Vanhemmuuteen kuuluu osana lapsen tunteiden ja tunnetilojen tunnistaminen. Vauvan kohdalla tämä tarkoittaa itkujen erottamista toisistaan ja kehonkielen havainnointia. Vanhemmat harjoittelevat työntekijän kanssa esimerkiksi erilaisten itkujen tunnistamista. Vauvan itkiessä ensin mietitään faktat: kuinka kauan on edellisestä ruokailusta ja vaipan vaihdosta tai kuinka kauan lapsi on ollut hereillä. Lisäksi tarkastellaan lapsen kehonkieltä ja itkun voimakkuutta sekä raajojen liikehdintää. Tarkastelemalla näitä asioita vanhempi oppii vähitellen tunnistamaan itkun laadun ja

osaa oikeanlaisesti vastata lapsen tarpeisiin. Oli kysymys sitten nälästä, väsymyksestä, märestä vaipasta, kivusta tai ihan vaan seuran puutteesta. (Häärä 2012.)

4.1.8 Vanhemmuus

Vanhemmuus kehittyy ja muotoutuu parhaimmillaan monitasoisena ja monivivahteisena vuorovaikutusprosessina jo oman lapsuuden aikana, ennen omaa vanhemmuutta. Vanhemmuus on mahdollisuutta kasvaa koko ajan, koska vanhemmuus ei ole koskaan valmis. Täydellistä vanhemmuutta ei ole olemassa, mutta on hetkiä lapsen ja vanhemman elämässä, jolloin isä ja äiti saavat tuntuman vanhemmuutensa mahdollisuuksiin. Siinä vanhempien ja lasten vastavuoroisuutta sävyttää keskinäinen ymmärtämisen hetki. (Niemelä & Siltala-Tamminen 2003, 16.)

Vanhemmuuteen liittyy laaja tunteiden kirjo. Jokaisen lapsen syntymä tuo mukanaan uuden vanhemmuustilan, jossa äidin ja isän mieli on kyllin avoin ottamaan vastaan uutta juuri tämän lapsen kanssa. Vanhemmat löytävät tunteen siitä, että he ovat juuri tämän lapsen vanhemmat. (Niemelä & Siltala-Tamminen 2003, 16).

Perhesiiven ajatus on, että vanhemmuus kehittyy vähitellen varmuuden kasvaessa. Lapsi ja vanhempi tutustuvat toisiinsa ja tunne yhteenkuuluvuudesta lisääntyy koko ajan. Rakkaus lapseen on olemassa jo ennen syntymään, mutta varmuuden lisääntyminen vauvan hoidossa lisäävät rakkauden tunnetta päivä päivältä.

4.1.9 Kiintymyssuhteen merkitys ja kehittyminen

Perhesiiven toimintaa ohjaa kiintymyssuhdeteoria. Toiminnan tarkoituksena on luoda riittävän hyvä pohja kiintymyssuhteelle lapsen ja vanhemman välillä. Toisaalta toiminta auttaa perheitä myös eheyttämään olemassa olevaa kiintymyssuhdetta ja sitä kautta kehittämään sitä. Kiintymyssuhdetta luodaan tai eheytetään jokapäiväisten toimintojen yhteydessä. Hoitotilanteet, rutiinit, rakkaus, läheisyys ja riittävä vuorovaikutus ovat asioita, jotka auttavat kiintymyssuhteen rakentumisessa tai eheytymisessä.

Kiintymyssuhdeteoria eli attachment theory on psykoanalyttikko John Bowlbyn (1907 – 1990) kehittämä teoria. Teoria korostaa lapsen turvallisuudentarvetta ja eroahdistusta, leimautumista sekä läheisyydentarvetta hoivaajaansa kohtaan.

Kiintymyssuhde on siis lapsen ja aikuisen välinen tunnesuhde, joka syntyy lapsen ja aikuisen välisestä vuorovaikutuksesta. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsen tulee ensin muodostaa ensisijainen kiintymyssuhde, jotta toissijaisen muodostaminen olisi mahdollista. (Sinkkonen 2001, 24 – 49.)

Lapsi muodostaa yleensä ensimmäisen suhteensa äitiin tai häntä ensisijaisesti hoitavaan henkilöön. Pienelle lapselle yksi ensisijainen kiintymyssuhde on kaikista tärkein. Yksi vastuullinen ja hoivaava aikuinen on turvan antajana luotettavampi pienelle lapselle kuin usea hoitaja. Se, että lapsella on yksi tuttu ja turvallinen aikuinen, auttaa lasta esimerkiksi vaaratilanteessa. Lapsen ei tarvitse arvioida, kuka aikuisista on turvallisin ja luotettavin. Kun lapsen tarpeet huomioidaan ja niihin reagoidaan nopeasti, lapsi oppii luottamaan aikuiseen ja hänelle tulee siitä turvallinen olo. (Sinkkonen 2001, 49.)

Bowlbyn mukaan lapsen ja hoivaajan vastavuoroinen ja tiivis suhde rakentuu vanhemman kiintymisestä lapseen ja lapsen kiinnittymisestä vanhempaan. Vanhemman kiintymykseen liittyy vahva tunneside lapseen ja halu hoivata lasta. Vanhemman vastatessa lapsen tarpeisiin, nälkään ja luoden turvaa lapselle, lapsi alkaa vähitellen kiintyä vanhempansa myös tunnetasolla. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 30.)

Kiintymyssuhde on sitä, että lapsi pyrkii käyttämään hänen ensisijaista hoitajaansa ja muita läheisiään turvallisuuden perustana ja ylläpitää läheisyyttä heihin. On siis kyse sisäisestä säätelyjärjestelmästä, jonka avulla lapsi tasapainoilee läheisyyden hakemisen ja ympäristön tutkimisen välillä. Lapsen riittävä kokemus turvallisuudesta mahdollistaa ympäristön vapaan tutkimisen. (Schmitt 2003, 317 – 318.)

Kiintymyskäyttäytymisellä tarkoitetaan erilaisia käyttäytymismalleja. Näiden mallien avulla yksilö pyrkii läheiseen yhteyteen toisen ihmisen kanssa tai pyrkii säilyttämään tämän yhteyden. Nämä lisäävät turvallisuuden tunnetta. Kiintymyskäyttäytyminen käynnistyy, silloin kun lapsi havaitsee joutuneensa eroon kiintymyksensä kohteesta tai tuntee eroon joutumisen uhkaavan häntä. Kiintymysjärjestelmä on ihmisen maailmasta laatima sisäinen työskentelymalli, jossa mukana ovat ihminen itse, hänen läheisensä, heidän suhteensa sekä se minkä mukaan toimitaan. (Becker-Weidman 2008, 38.)

Kiintymyssuhteella on monia pitkäaikaisia vaikutuksia lapsen kehitykselle. Kiintymyssuhteen ensimmäinen tavoite on lapsen perusturvallisuuden tunteen luominen. Tunne perusturvallisuudesta luodaan hoivatilanteissa silloin, kun vauva on rauhaton ja etsii aktiivisesti läheisyyttä. Toinen kiintymyssuhteen tavoite on vauvan tunnetilojen ja vireystilan säätely. Vireystilat säätelevät nukkumista ja ympäristön seuraamista. Vireystilan säätely ja tunnetilan vaihtelu ei ole lapselle tahdonalaista, vaan vauva tarvitsee aikuisen, joka rytmittää unen ja valveillaolon sekä auttaa vauvaa tunnetilojen säätelyssä. (Salo 2003, 52 – 53.)

Perhesiivessä lapselle luodaan turvallinen kasvuympäristö. Vanhempaa opastetaan tunnistamaan lapsen ahdinkotiloja ja neuvotaan, kuinka lohtua annetaan. Hoitojaksolla harjoitellaan sylissä pitämistä ja katsekontaktia sekä kannustetaan vanhempaa juttelemaan vauvalle ja silittämään vauvaa. Näistä toiminnoista pyritään luomaan luonnollinen osa arkea.

Kiintymyssuhteen kolmas merkitys näkyy niin, että vauva kykenee tahdonalaiseen tunteiden ilmaisuun ja niiden välittämiseen ympäristölle. Tämä merkitys näyttäytyy ensimmäisen ikävuoden loppuun mennessä. Kokemus vuorovaikutuksesta toisen ihmisen kanssa opettaa vauvalle kommunikaation alkeita. Näitä ovat esimerkiksi vauvan kyky oppia odottamaan toisen aloitetta ja kyky vastata omalla jokittelullaan. Kokemukset kommunikaation vaikutuksesta ympäristöön kehittävät vauvan tunnetta omasta aktiivisesta minästä. (Salo 2003, 53 – 54.)

Perhesiivessä kiinnitetään huomiota vanhemman kykyyn olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Vuorovaikutustilanteita harjoitellaan erilaisissa hoitotilanteissa. Työntekijä voi omalla esimerkillään antaa mallia vanhemmalle tai vuorovaikutuksesta puhutaan sanallisesti. Vanhempaa pyritään aktiivisesti ohjaamaan tilanteisiin, joissa vuorovaikutus lapsen kanssa on välttämätöntä. Häntä kannustetaan huomioimaan lasta ja juttelemaan lapselle. Vähitellen vanhempi saa onnistumisen iloa, kun lapsi alkaa vastata vanhemman kommunikointiin. Luonnollisesta vuorovaikutuksesta pyritään saamaan jokapäiväinen rutiini.

Kiintymyssuhteen neljäs merkitys luo lapselle turvapesän. Vanhemman tarjotessa turvallisuutta ja vauvan kehityksen perusedellytykset, uteliaisuus ja tarve tutkia ympäristöä mahdollistuvat. Uuden oppiminen mahdollistuu vain, jos vauva kokee olonsa turvalliseksi. Kaikki nämä edellä mainitut kiintymyssuhteen merkitykset

syntyvät varhaisten vuorovaikutuskokemusten myötä ensimmäisen ikävuoden aikana. (Salo 2003, 53 – 54.)

Perhesiivessä vanhempi on lapsensa ensisijainen turvan antaja. Vanhempaa tuetaan, kannustetaan ja opastetaan tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee lohtua ja turvaa. Vanhempia neuvotaan ottamaan syliin, laulamaan rauhoittelulaulua tai sanallisesti rauhoittamaan lasta. Tilanteen vaatiessa työntekijä voi myös omalla esimerkillään näyttää, kuinka turvaa ja lohtua annetaan.

Kiintymyssuhteen merkit näkyvät vastasyntyneellä vauvalla erilaisina käyttäytymisen muotoina. Esimerkiksi itku, tarttuminen ja hymy ovat tällaisia. Heti ensi päivästä alkaen vastasyntyneellä on pyrkimys vuorovaikutukseen hoivaajansa kanssa. Vauva havainnoi ympäristöään ja vähitellen oppii erottamaan ympäristön ihmisiä toisistaan ja tunnistamaan jo noin kuukauden ikäisenä oman äitinsä jopa valokuvan perusteella. (Salo 2003, 54.)

Kiintymyssuhteen kehittymiseen liittyy herkkyyskausia, joista tärkeimpänä on pidetty noin 7 – 9 kuukauden ikää. Tässä iässä lapselle vakiintuvat selkeät kiintymyssuhteet hänen kanssaan ensisijaisesti ja vastavuoroisimmin toimiviin aikuisiin. Tutun aikuisen lähteminen näköpiiristä ja vieraan tuleminen tilalle hätäännyttää lapsen. Vierastamisen vaihe näyttäytyy erilaisena eri lapsilla. Toisille vierastamisen vaihe tulee aikaisemmin, kuin toisille. Jotkut lapset eivät vierasta juuri lainkaan. (Munter 2001, 43.)

Puolentoista vuoden iästä kahteen vuoteen tapahtuu nopea ja voimakas lapsen tunnevaltaisen ja tiedollisen, selkeästi eriytyvän minätietoisuuden kasvu. Tämän ajatellaan nostavan lapsessa myös rakkauden menettämisen pelon. Toinen kiintymyssuhteen herkkyyskausi ajoittuu lapsen ollessa juuri tämän ikäinen. Tänä aikana lapsen kehityksessä tapahtuu paljon muuta kehitystä samaan aikaan, kuten kielellisen kommunikaation taidot lisääntyvät ja liikkuminen kehittyy entisestään. (Munter 2001, 43.)

4.1.10 Erilaisia kiintymystyylejä

Kiintymyssuhdeteoriassa kiintymyssuhteen laatu jaotellaan turvalliseen ja turvattomaan kiintymyssuhteeseen. Yhdysvaltalainen psykologi Mary Ainsworth kehitti kiintymyssuhdeteorian pohjalta kiintymyssuhteiden arvioimiseksi

vierastilanne–menetelmän (strange situation), josta nousi esille aluksi kolme kiintymystyyliä: turvallinen, ristiriitainen ja välttelevä. Myöhemmin havaittiin vielä neljäs kiintymystyyli: organisoitumaton. Ristiriitainen, välttelevä ja organisoitumaton kiintymystyyli ovat turvattoman kiintymyssuhteen alaluokkia. (Sinkkonen 2001, 40 – 41.)

Kiintymyssuhdeteorian keskeisin käsite on turvallinen tukikohta. Tällä tarkoitetaan vanhemman kykyä olla lapselle turvallisena tukikohtana. Turvan voimin lapsi saattaa tutustua ympäröivään maailmaan. Lapsen kokiessa uhkaa ja vaaraa turvasatama mahdollista takasin paluun. Turvallisesti kiintyneellä lapsella on sisäinen varmuus siitä, että hän voi aina palata takaisin turvasatamaan. Lapsen on saatava vanhemmalta riittävästi kokemusta siitä, että vanhempi ymmärtää, haluaa auttaa ja kuulee lasta. Tällöin lapsi voi pitää vanhempaa turvallisena tukikohtana. Tämä tieto antaa lapselle turvallisuudentunteen, ja näin lapsi voi turvallisesti mielin tutustua ympäröivään maailmaan. (Broberg, Almqvist & Tjus 2005, 129 – 130.)

Turvallisesti kiintyneellä lapsella on kokemuksia siitä, että läheinen ihminen on ollut saatavilla tarpeen vaatiessa. Turvallisesti kiintynyt lapsi tutustuu ympäristöönsä kiinnostuneesti. Jos lapsen ympärillä tapahtuu liian paljon uusia asioita tai kun väsymys tai nälkä yllättää, lapsi ilmaisee läheisyyden tarpeensa. Lapsi osoittaa tarpeensa hakeutumalla vanhempansa läheisyyteen, eivätkä tällöin vieraan aikuisen lohdutusyritykset auta. (Silvén & Kouvo 2010, 75.)

Lapsen tulee voida elää sellaisissa olosuhteissa, joissa hän voi ennakoida tulevaa, lapsen perustarpeista tulee huolehtia, häntä tulee pitää hyvänä ja lohduttaa. Turvallisesti kiintynyt lapsi osaa näyttää kaikkia tunteitaan vapaasti ja käyttäytymisellään hän osoittaa luottamuksensa vanhemman läheisyyteen ja ennakoitavuuteen. Silloin kun vanhempi lähtee huoneesta, lapsi saattaa itkeä ja olla loukkaantunut vanhempaansa. Vanhemman palatessa lapsi kuitenkin tahtoo hetken protestoinnin jälkeen vanhemman syliin. Turvallisesti kiintynyt lapsi on saanut elää ennakoitavassa ympäristössä, jossa on rutiineja ja rytmiä. (Sinkkonen 2001, 42 – 45.)

Silloin kun vanhemman vuorovaikutus lapsen kanssa on ennakoimattomampaa, mutta kuitenkin herkkätuntoista, kehittyy lapselle ristiriitainen kiintyminen. Jos vuorovaikutus on ennakoimatonta, on lapsen vaikea oppia lukemaan vanhempaansa. Vanhempaa eivät ohjaa lapsen lähettämät signaalit, vaan vuorovaikutus tapahtuu

enemmänkin vanhemman ehdoilla. Lapsi on tällöin vanhemman armoilla, eikä hän voi itse säädellä vuorovaikutusta vanhemman kanssa. Tällaiset lapset muuttuvat helposti passiivisiksi. Osa ristiriitaisesti kiintyneistä lapsista takertuu vanhempaansa ja vahtii vanhemman jokaista liikettä saadakseen läheisyyttä ja näin varmistaen turvan itselleen vaaran uhatessa. (Broberg ym. 2005, 131.)

Ristiriitaisesti kiintyneet lapset kuuluvat tunnepitoisimpaan ryhmään. He saattavat pyrkiä vanhempansa syliin, mutta he eivät kuitenkaan näytä viihtyvän siinä. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi protestoi itkemällä ja menemällä sekaisin äidin poistuessa huoneesta. Lapselle ero on aivan liian järkyttävää, eikä toinen huoneeseen jäänyt aikuinen kelpaa lohduttajaksi. Ristiriitaisesti kiintyneiden lasten äidit ovat usein ailahtelevia, eivätkä lapset pysty ennakoimaan äidin tekemisiä. Lapsen kaivatessa huomiota, he hakevat sitä usein negatiivisella tavalla, kuten kiukuttelemalla tai vaatimalla. (Sinkkonen 2001, 42 – 45.)

Kun lapsi ei osoita minkäänlaista tarvetta käyttää vanhempaa turvallisena tukikohtana, voidaan puhua välttelevästä kiintymyksestä. Välttelevästi kiintyneellä lapsella on usein kokemuksia siitä, että vanhempi on kiusaantunut lapsen emotionaalisista tarpeista. Näin ollen lapsi oppii olemaan ilmaiseematta lohdun ja hoivan tarpeitaan vanhemmalle saavuttaen kuitenkin optimaalisen läheisyyden vanhempaansa. (Broberg ym. 2005, 130.)

Välttelevästi kiintynyt lapsi ei ole kyennyt luomaan vanhempaansa tunnepohjaista kiintymyssuhdetta, vaikka luottaakin vanhempaansa. Lapsi on oppinut kokemusten myötä, ettei kannata osoittaa tunteitaan liian vahvasti, sillä vanhempaan ei voi vedota tunteilun kautta. (Sinkkonen 2001, 42 – 45.)

Vanhemman lähtiessä huoneesta välttelevästi kiintynyt lapsi voi hieman hätääntyä, mutta hän ei itke äidin perään. Välttelevästi kiintynyt lapsi ei näytä tunteitaan yhtä voimakkaasti kuin turvallisesti kiintynyt. Välttelevästi kiintynyt lapsi hillitsee itsensä ja estää tunnekuohunsa. Lapsi suhtautuu pidättyväisesti myös fyysiseen läheisyyteen. Vanhemman poistuessa huoneesta, välttelevästi kiintyneen lapsen ainoa näkyvä merkki voi olla tutkimisen tai leikin väheneminen. (Sinkkonen 2001, 42 – 45.)

Organisoitumaton kiintymyssuhde havaittiin kolmea muuta kiintymyssuhteen muotoa myöhemmin. Organisoitumattomasti kiintyneen lapsen liikkeitä ja eleitä voivat olla

hyvin ristiriitaisia, sekavia ja tuskaisia. Lapsi voi esimerkiksi jähmettyä paikoilleen tai satuttaa itseään ilman ymmärrettävää syytä. Organisoitumaton kiintymyssuhde syntyy silloin, kun lapsen ensisijainen hoitaja ja turvan lähde onkin ajoittain vaarallinen. Lapsi joutuu vaikeaan tilanteeseen, koska hän haluaisi uhkaavan tilanteen tullessa mennä äidin luo turvaan, mutta samalla pelkää äidin läheisyyttä. Lapsi ei kykene tekemään päätöstä ja jähmettyy paikoilleen tietämättä, mistä saisi turvaa. Organisoitumattomalla kiintymyssuhteella on selkeitä yhteyksiä myöhempiin mielenterveysongelmiin. (Sinkkonen 2001, 59 – 60.)

4.1.11 Perhesiiven työmenetelmät

Perhesiiven työmenetelmät ovat muotoutuneet ajan kuluessa. Monesta erilaisesta mallista on valikoitunut muutama työmenetelmä tai työn apuväline. Perhesiiven tärkein ja käytetyin työmenetelmä on vanhemmuuden roolikartta. Lisäksi työssä käytetään henkilökunnan itsensä kehittämistä arviointi- ja palautelomakkeita. Arjenhallintaan liittyviä asioita harjoitellaan osana hoitojaksoa.

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän perhetukikeskuksen henkilökunta on vuonna 1999 kehittänyt Vanhemmuuden roolikartta® -työvälineen. Roolikartta on perhekuntoutuksen ja vanhemmuuden arvioinnin väline. Sen avulla myös vanhempi voi jäsentää omia vanhemmuuden roolejaan. Sitä voidaan käyttää keskustelun apuvälineenä muun muassa vanhempainilloissa koulussa, päivähoidossa sekä neuvoloiden vanhempainryhmissä. (Vanhemmuuden roolikartta.)

Roolikartta helppotajuinen ja suosittu työväline ja sitä käytetään hyvin erilaisissa työyksiköissä ympäri Suomen. Kuntayhtymän työntekijät ovat kouluttaneet tuhansia työntekijöitä kartan käyttöön. Vanhemmuuden roolikartta® on rekisteröity tavaramerkki. (Vanhemmuuden roolikartta.)

Vanhemmuus on elämän pituinen rooli. Rooli on aina vuorovaikutteinen, vanhemmuus kehittyy lapsen kanssa. Vanhemmuus syntyy suhteessa lapseen, mutta jokainen vanhempi on saanut eväät vanhemmuuteensa omasta lapsuuden perheestään ja kasvuympäristöstään. Vastuullinen vanhemmuus on lapsen kehitykselle välttämätöntä, mutta myös yhteiskunnallisesti tärkeä ellei tärkein elämän jatkuvuuteen liittyvä tehtävä. Siksi vanhemmuuden tukeminen on myös yhteiskunnallinen tehtävä.

Vanhemmuuden ja kasvatuksen tukemiseen velvoittavat perusoikeus- ja lapsioikeudelliset säännökset ja kansainväliset sopimukset. (Rautiainen, 2001, 3.)

Vanhemmuuden roolikartta on kehitetty jäsentämään vanhemmuuden sisältöä, mitä jokainen lapsi riippumatta ellettävästä aikakaudesta kulloinkin tarvitsee. Vanhemmuuden roolikartta on arkista vanhemmuuden osaamista kunnioittava visuaalinen työväline. (Rautiainen, 2001, 3.)

Kuva 3. Vanhemmuuden viisi keskeistä osa-aluetta (Vanhemmuuden roolikartta)

Perhesiivessä vanhempi saa miettiä omaa vanhemmuuttaan eri rooleista käsin. Vanhemmuuden roolikartta jaottelee vanhemmuuden roolit moniin erilaisiin, ja siksi se on oiva työkalu, kun mietitään vanhemmuutta hieman pintaa syvemmältä. Samalla herätellään vanhempaa miettimään sitä, kuinka monisyinen kokonaisuus vanhemmuus on. Perhesiivessä on käytössä muutamia työtä tukevia lomakkeita. Niiden avulla pyritään helpottamaan perheiden arkea ja saamaan siihen säännönmukaisuutta. Niiden tarkoitus on siis auttaa arjen hallinnassa ja sitä kautta saada tietyistä käytännöistä säännöllinen osa arkea. Lisäksi lomakkeilla kartoitetaan perheiden lähtötilanteita ja avun tarvetta sekä sitoutetaan perhe hoitojaksoon.

Lapsen tarpeet eri kehitysvaiheissa -lomake (liite 1) on laadittu vanhemmuuden arviointi -käytännön mukaisesti. Lomakkeen tarkoitus on herättää ajatuksia vanhemmuudesta. Vanhempi miettii omaa rooliaan vanhemmuuden eri osa-alueilla. Tarkoituksena on miettiä tämänhetkistä tilannetta ja, sitä mihin itse kokee tarvitsevänsä tukea. Lomakkeen pohjalta laaditaan suunnitelma hoitojaksolle ja pyritään tukemaan vanhemmuutta niillä alueilla, johon tukea eniten tarvitaan.

Tulosopimuksessa (liite 2) määritellään ehdot vanhemmuuden tuki- ja arviointijaksolle. Tulosopimuksessa nimetään palvelua tarjoava yksikkö eli Lasten vastaanottokoti Taimela, Perhesiipi. Sopimuksessa määritellään hoitojakson tarkoitus, eli toiminnassa keskitytään vanhemmuuden vahvistamiseen ja arjen hallintaan. Tulosopimus sisältää kuusitoista kohtaa, joilla pyritään varmistamaan se, että perhe sitoutuu hoitoon ja suostuu noudattamaan yhteisiä sääntöjä. Allekirjoittamalla tulosopimuksen asiakas sitoutuu muun muassa päihteettömyyteen ja tarvittaessa säännöllisiin huumeeseuloihin tai alkometri-puhalluksiin. Jos asiakas rikkoo päihteettömyyslupauksen, hoitojakso päättyy välittömästi. Tulosopimuksessa asiakas sitoutuu myös yhteistyöhön työntekijöiden kanssa ja lupaa noudattaa jaksolle laadittua viikko-ohjelmaa. Tulosopimus määrittelee asiakkaan vastuut, joihin kuuluvat muun muassa vastuu omasta lapsesta sekä vastuu perheen ruuista ja lääkkeistä. Hoitojaksolla sitoudutaan väkivallattomuuteen, eikä Perhesiipeen tai muualle lastenkodin alueelle saa tuoda aseita. Allekirjoittamalla sopimuksen asiakas sitoutuu myös vaitiolovelvollisuuteen koskien lastenkodin muita asiakkaita tai asioita.

Tulotietolomake (liite 3) on tarkoitettu lapsen tietojen, taitojen ja tapojen kirjaamiseen. Lomakkeeseen kirjataan tietoja monipuolisesti henkilötiedoista henkilökohtaisiin tapoihin ja tottumuksiin. Lomake on tarkoitettu vanhemman täytettäväksi, mutta myös henkilökunta voi kerätä tiedot lapsesta ja täyttää lomakkeen. Se toimii henkilökunnan apuna työssä. Lomakkeesta löytyy kaikki oleellinen tieto lapsesta.

Perhesiiven viikko-ohjelma -lomakkeeseen (liite 4) on yksilöity tarkasti päivittäiset toiminnot kellonajan mukaisesti. Viikko-ohjelmalla pyritään saavuttamaan perheeseen tietyt rutiinit. Noudattamalla rutiineja arjenhallinta ja ennakoitavuus paranevat. Rutiinien ja ennakoitavuuden avulla pyritään myös lisäämään lasten turvallisuuden tunnetta.

Ensiäidin viikko-ohjelma -lomake (liite 5) on edellisen kaltainen. Siihen on lisätty yksityiskohtaisemmin vauvan hoitoon liittyviä toimintoja, kuten mm. tuttipullojen pesu ja vauvan kylvytys. Myös tämän lomakkeen tarkoitus on juurruttaa rutiinit perheeseen ja sitä kautta helpottaa arjen hallintaa.

Vanhemmuuden tuki ja arviointi -lomake (liite 6) on tarkoitettu päivittäiseen käyttöön. Lomakkeeseen kirjataan päivittäisiä toimintoja, ja päivän lopuksi vanhempi täyttää ja tarkastaa lomakkeen yhdessä työntekijän kanssa. Vanhempi kuittaa tehdyt tehtävät ja työntekijä antaa palautetta tehtävien toteutumisesta ja vanhemman toiminnasta yleisesti.

Arjen hallinta on toiminnallista ja kokemuksellista omaan elämään ja lähiympäristöön vaikuttamista omilla tiedoilla ja taidoilla sekä tämän osaamisen lisäämistä. Yksilö on aktiivinen toimija, joka hankkii ja arvioi tietoa voidakseen käyttää sitä toiminnassaan. Arjen hallinnassa keskeistä on myös vuorovaikutustaito. (Kivelä & Lempinen 2009, 12; Haverinen 1996, 142.)

Perhesiivessä arjen hallintaa harjoitellaan jokapäiväisen toiminnan yhteydessä. Kuinka yhdistetään lapsen hoito, kotiaskareet, asioilla käymiset ja vielä huolehtia omasta hyvinvoinnistaan? Käytännössä tämä tarkoittaa erilaisten listojen, kuten viikko-ohjelman laatimista. Siihen merkitään muun muassa siivouspäivä, mahdolliset harrastukset ja muut menot. Viikko-ohjelmaan voidaan merkitä tehtäviä tarkastikin kellonajoilla. Viikko-ohjelman tarkkuus riippuu asiakkaan omista arjen hallinta-

taidoista. Lisäksi ensikodin päivä on jaksotettu tietyn kaavan mukaan. Säännöllisellä päivärytmillä pyritään myös lisäämään arjen hallinta -taitoja. (Häärä 2012.)

4.2 Toinen vaihe - Prosessinkuvaus

Kehittämistyön toisessa vaiheessa tein Perhesiiven toiminnasta yksityiskohtaisen prosessinkuvauksen (Liite 7). Toiminnasta ei ollut aiempaa prosessinkuvausta, joten tein sellaisen omien tietojeni pohjalta. Hyväksytin tekemäni prosessinkuvauksen vastaavalla ohjaajalla ennen sen käyttämistä. Prosessinkuvauksen oli tarkoitus auttaa toiminnan ja hoitojakson hahmottamisessa ja sen avulla työntekijöiden oli helpompi paikallistaa työn kriittiset pisteet tai ongelmakohdat. Tulostin prosessinkuvauksen isolle pahville ja laitoin sen työpaikan seinälle kesän 2012 ajaksi.

4.3 Kolmas vaihe - Kriittiset pisteet

Kehittämistyön kolmannessa vaiheessa työntekijät kirjasivat Perhesiiven toimintaan liittyviä huomioita ja liittivät ne seinällä olevaan prosessinkuvaukseen. Huomioiden myötä kasassa oli seitsemän kriittiseksi pisteeksi määriteltä teemaa: tavoitteet ja jakson käytännöt selviksi jo ennen jakson alkamista, yhteisistä säännöistä ja sovitusta käytännöistä kiinni pitäminen – yhtenäinen linja, kuinka välttää puolesta tekemistä – perheen oma vastuu, perheen arvojen kunnioittaminen, huolenmäärän arvioimisen vaikeus, kuinka siirtää tieto ja taito arkeen sekä miten varmistua siitä, että perheen arki sujuu jakson jälkeen myös kotona.

Seitsemän keskustelun aihetta tuntui suurelta määrältä tähän kehittämistyöhön, ja siksi karsintaa piti tehdä. Tein karsinnan sillä periaatteella, että opinnäytetyö oli kehittämistyö ja teemasta piti löytyä kehittämisenäkökulma. Neljännen vaiheen keskusteluihin valitsin lopulta kolme teemaa: 1)kuinka välttää puolesta tekemistä – perheen oma vastuu, 2)kuinka siirtää tieto ja taito arkeen sekä 3)huolenmäärän arvioimisen vaikeus. Pois jääneet teemat käsittelivät enemmän työyhteisön sääntöjä ja sopimuksia, eivätkä niinkään asiakkaan hyväksi tapahtuvaa työkehittämistä. Tosin tässä kohtaa lienee syytä mainita, että kaikki seitsemän teemaa nivoutuivat yhteen ja kaikki teemat pilkahtelivat esiin jokaisessa keskustelussa.

4.4 Neljäs vaihe - Keskustelut

Neljännessä vaiheessa pidimme ryhmäkeskustelut. Ryhmäkeskustelujen teemat tulivat kolmannen vaiheen kriittisistä pisteistä. Tässä opinnäytetyössä ryhmäkeskustelut ovat yksi kehittämisprosessin aineiston keruumenetelmänä. Haluan käyttää ryhmäkeskustelu - nimitystä, sillä painopiste on teeman alla olevan keskustelun sisällössä ja ryhmän vuorovaikutuksessa. Ryhmän vetäjänä tarjosin osallistujille kehittämisen kohteena olevia teemoja keskusteltaviksi. Ryhmäkeskusteluissa osallistujat kommentoivat teemaa vapaasti ja tuottivat monipuolista tietoa kehitettävistä teemoista. Valitsin ryhmäkeskustelun yhdeksi kehittämisprosessin vaiheeksi, sillä uskoin, että keskustelu sopii tälle työyhteisölle hyvin ja keskustelun avulla saan ryhmästä paljon irti.

Tämän opinnäytetyön ryhmäkeskustelu-menetelmä pohjautuu fokusryhmähaastattelumenetelmään. Se on ryhmähaastattelun menetelmä, jonka avulla pyritään saamaan selville ihmisten tarpeita ja mieltymyksiä, mutta myös ideoita tuotteiden ja palveluiden kehittämistä varten. Sen avulla voidaan kerätä toimijoiden käsityksiä kehitettävästä asiasta. Fokusryhmäteknikassa korostuu toimijoiden oma ääni, vuorovaikutus ja tulkinnallinen näkökulma. (Toikko & Rantanen 2009, 145.)

Oma roolini keskusteluissa muotoutui työryhmän tarpeen mukaan. Mahdollisuutena oli olla ryhmän kokonaisvaltainen jäsen, osallistumalla muiden mukana keskusteluun. Mahdollisuutena oli olla ryhmää koossapitävä toimija, olemalla puheenjohtaja, joka ohjaa keskustelun kulkua. Lisäksi saatoin olla kuuntelijan roolissa, joka ei millään tavalla puutu ryhmän sanomisiin tai keskustelun kulkuun. Lopulta olin keskustelua koossapitävä ja ohjaava toimija. Roolini oli toimia jonkinlaisena puheenjohtajana, joka huolehtii siitä, että keskustelu ei karkaa aivan väärin aiheisiin. Roolini ei ollut tiukasti rajattu, sillä minulla oli mahdollisuus esittää myös omia kommentteja. Lisäksi olin kirjallisen tuotoksen toteuttaja ja aineiston analysoija.

Prosessin ryhmäkeskustelut pidettiin syys- ja lokakuun 2012 aikana. Keskusteluryhmiä oli yhteensä kolme, kaksi syyskuussa 2012 ja yksi lokakuussa 2012. Itseni lisäksi ensimmäisellä kerralla keskusteluun osallistui viisi henkilöä, toisella viisi henkilöä ja kolmannella seitsemän henkilöä. Keskustelu oli rajattu ainoastaan teeman mukaisella yläotsikolla. Keskustelut tallennettiin videokameralla.

Ensimmäinen ryhmäkeskustelu pidettiin syyskuussa 2012. Keskusteluun osallistui itseni lisäksi viisi työntekijää. Olin aiemmin lähettänyt keskustelujen teemat sähköpostitse työyhteisölle ja annoin heille vapaat kädet valita ensimmäisen keskusteltavan teeman. Työntekijät saivat itse valita teeman ja valitsivat ensimmäiseen keskusteluun teemaksi: kuinka välttää puolesta tekemistä - perheen oma vastuu. Keskustelu käytiin päiväraportin jälkeen työvuoron vaihtuessa. Näin sain paikalle mahdollisimman paljon keskustelijoita.

Hetken hiljaisuuden jälkeen keskustelu lähti hyvin käyntiin. Kaikki keskustelijat olivat aktiivisia ja innostuneita aiheesta. Aikaa ei varsinaisesti rajata, mutta käytännössä aikaa oli enintään puolitoista tuntia. Tunnin kohdalla huomasin asioiden toistavan itseään, ja yhteisellä päätöksellä lopetimme keskustelun siihen. Lopuksi sovimme, että kokoan aineistosta pääkohdat ja lähetän ne työyhteisölle, jotta he voivat hyödyntää keskustelun antia käytännössä. Viikon kuluttua ensimmäisestä keskustelusta lähetin yhteenvedon työyhteisölle.

Toinen ryhmäkeskustelu käytiin kahden viikon päästä ensimmäisestä, syyskuussa 2012. Tällä kertaa keskusteluun osallistui itseni lisäksi viisi työntekijää. Osallistujat saivat itse valita keskusteltavan teeman, ja he valitsivat kuinka siirtää tieto ja taito arkeen -teeman. Tälläkin kertaa keskustelu pidettiin päiväraportin jälkeen työvuoron vaihtuessa. Keskustelu oli yhtä aktiivista ja vilkasta kuin ensimmäiselläkin kerralla. Aikaa keskusteluun kului noin tunti, ja keskustelu lopetettiin yhteisellä päätöksellä. Viikon kuluttua lähetin työyhteisölle yhteenvedon keskustelusta.

Kolmas ryhmäkeskustelu käytiin lokakuussa 2012. Tällä kertaa keskusteluun osallistui itseni lisäksi seitsemän työntekijää. Keskustelu käytiin viimeisestä jäljellä olevasta teemasta eli huolen määrän arvioimisen vaikeudesta. Keskustelu pidettiin edellisten tapaan päiväraportin jälkeen työvuoron vaihtuessa. Aihe tuntui edellisiä hankalammalta, sillä hiljaisia hetkiä oli aiempia keskusteluja enemmän ja keskusteluun kului enemmän aikaa. Lopetimme keskustelun tunnin ja viidentoista minuutin kohdalla yhteisellä sopimuksella. Reilun viikon kuluttua lähetin työyhteisölle yhteenvedon keskustelusta.

Keskustelujen jälkeen kehittämistyö jäi elämään omaa elämäänsä työyhteisössä. Työryhmä oli itse vastuussa keskusteluista saadun annin kokeilemisesta käytännössä.

Vaikka opinnäytetyö oli vielä kesken tarkempien tulosten osalta, niin työyhteisöllä oli halua kokeilla keskustelun antia käytännössä.

4.5 Viides vaihe - Aineiston analyysi

Kehittämisen prosessin viidennessä vaiheessa kirjoitin haastattelun ja kansiomateriaalien kautta saadut aineistot puhtaaksi ja jäsennin ne omilla paikoilleen tekstiin. Keskusteluista saadun aineiston analysointi alkoi aineiston litteroinnilla ja huolellisella läpilukemisella. Tavoitteenani oli sisäistää aineisto ja saada aikaan jonkinlainen kokonaiskuva. Tämän jälkeen pelkistin aineistoa ja poistin epäolennaiset asiat. Jäljelle jäivät työkehittämisen kannalta olennaiset tiedot. Toiseksi järjestin aineiston uudelleen teemojen mukaan. Siirsin selkeästi toisen teeman alle kuuluvat tiedot oikealle paikalleen, jotta teeman kokonaiskuva täydentyy ja kaikki siihen teemaan liittyvät tiedot ovat saatavilla samasta paikasta.

Aineiston siirtelyn jälkeen tein teemoista omat miellekartat, jotta aineiston ymmärrettävyys ja luettavuus lisääntyisivät. Miellekartoista näki selvästi sen, kuin teemat kietoutuvat toisiinsa muodostaen Perhesiiven prosessinkuvausta täydentävän kokonaisuuden. Tulosten esittely tapahtui keskustelujen otsikoiden mukaisesti, joten siltä osin en tehnyt uutta ryhmittelyä.

Halusin välittää kehittämistyössä fokus-ryhmän omia näkemyksiä ja kokemuksia. En halunnut niinkään tuoda esille omia mielipiteitäni tai teorioista lähteviä tulkintoja. Analysoin aineiston tarkastelemalla kutakin kriittistä pistettä itsenäisenä osana. Tein aineiston analyysin aineistolähtöisesti sisällönanalyysiä käyttäen. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistellään niin, että vastaus kehittämistehtävään löytyy. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.)

Sisällönanalyysin avulla aineistoa voidaan tarkastella systemaattisesti ja objektiivisesti. Sen avulla tutkittavasta tai kehitettävästä asiasta pyritään saamaan yleinen ja tiivistetty kuvaus. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa etsitään tekstin tarkoituksia ja pyritään kuvaamaan aineiston sisältöä sanoin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104, 106.) Aineiston analyysin avulla halusin selkeyttää aineistoa, kadottamatta kehitettävän asian merkityksellistä tietoa.

5 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

”Sellainen suunnitelmallisuus helpottaa kaikessa. Meillä on usein tapana tehdä hienoja pitkän tähtäimen tavoitteita. Mutta sehän voi olla ihan pieni.”

Tässä luvussa esittelen ryhmäkeskustelujen antia. Esittelen tulokset keskustelujen ajankohdan mukaisessa järjestyksessä. Otsikoin tulokset keskusteluteemojen mukaisesti. Ensimmäisenä käsittelen kuinka välttää puolesta tekemistä -teeman tuloksia. Toisena käsittelen kuinka siirtää tieto ja taito arkeen -teeman tuloksia ja kolmantena tarkastelen huolen määrän arvioimisen vaikeus -teemaa.

Keskustelujen tärkein oivallus oli se, että tehtävän kuvaa ja prosessinkuvausta pitää selkeyttää. Vaikka perheet ovat erilaisia, niin se ei saa vaikuttaa palvelun tai perehtymisen laatuun. Tarjottava apu ei saa olla sidoksissa sen hetkiseen työpariin, vaan kaikilla tulee olla sama auttamisen tai tukemisen sabluuna. Selkeä kuva siitä, mitä tehdään helpottaa myös palvelun markkinoinnissa ja lisää toiminnan uskottavuutta.

5.1 Kuinka välttää puolesta tekemistä – perheen oma vastuu

”Harvoin on kahta samanlaista perhettä. Tärkeintä on rinnalla kulkemisen taito.”

Ryhmäkeskustelussa ilmeni, että perheen oman rytmin ja tapojen arvioiminen on hankalaa, jos hoitojaksolla noudatetaan ainoastaan Perhesiiven rytmiä ja toimintatapoja. Mukautumalla Perhesiiven rytmiin heti alusta alkaen jäävät todelliset ongelmat huomaamatta, ja hoitojakson jälkeen meno kotona jatkuu samanlaisena. Keskustelijat kritisoivat käytössä olevaa päiväohjelmalomaketta, sillä se jättää varjoonsa perheen todellisen tavan toimia. Lomake on liian strukturoitu ja valmis, kun sen pitäisi olla tyhjä paperi, johon perhe itse täyttää omia juttujaan ja joita työntekijät perheen kanssa täydentävät.

Keskustelijat olivat sitä mieltä, että perheen tulee antaa toimia omalla tavallaan hoitojakson alussa. Työntekijän tehtävä on tarkkailla perheen toimintatapoja. Tarkkailemalla perhettä saadaan selville niin sanotut kompastuskohdat. Lisäksi

asiakkaita tulee kuunnella ja heidän kanssaan pitää keskustella heidän tavoistaan toimia. Hoitojaksoa muokataan aina asiakkaan mukaisesti, kunhan ensin selvitetään perheen tuen ja ohjauksen tarve. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että asiakasta ei saa painostaa toimimaan Perhesiiven mallien mukaan, vaan heille on muokattava oma sopiva rytmi ja tavat toimia. Perheellä tulee olla hoitojakson ajan mieluisa ja oma tapa toimia ja hoitaa asioitaan. Sillä vältetään puolesta tekemistä ja perheellä säilyy vastuu omasta elämästään:

”Asiakkaan kunnioittaminen siinä, että hänellä voi olla erilainen rytmi tai tapa tehdä asioita. Ei painosteta asiakasta sillä, että meidän tapa on oikea, kun on kaksikymmentä vuotta näin tehty.”

Ongelmien ilmetessä on tärkeää saada asiakas itse tajuamaan tilanne. Tärkeämpää on herätellä asiakas tajuamaan tilanne itse, kuin tehdä asioita asiakkaan puolesta. Toimintaan puututaan kyselemällä, ihmettelemällä ja vihjailemalla. Epäkohtien huomaaminen ja niiden korjaaminen on tehokkaampaa, jos asiakas oivaltaa asian itse, esimerkiksi työntekijän ohjailun avulla. Keskustelijat olivat kuitenkin sitä mieltä, että vaaratilanteissa asiaan puututaan välittömästi ja tarpeen vaatiessa tehdään myös puolesta.

Tavoitteiden asettaminen puhututti ryhmää jokaisessa ryhmäkeskustelussa. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että pienien ja selkeiden tavoitteiden asettaminen vähentää puolesta tekemistä. Pienin askelin etenevät, selkeät ja ymmärrettävät tavoitteet ovat helpompia sisäistää ja perheen on helpompi saavuttaa ne. Perheen on helpompi toimia itsenäisesti, kun tavoitteet joihin heidän on päästävä, ovat pieniä ja selkeitä. Oikeaan suuntaan ohjaaminen tavoitteen saavuttamiseksi ei keskustelijoiden mielestä ole puolesta tekemistä, vaan perustyyöhön kuuluvaa toimintaa.

Keskustelijat korostivat sitä, että asiakkaille ei pidä antaa valmiita vastauksia, eikä tarjota mitään arjen mukavia palveluja, kuten autokyytejä tai lapsenvahvipalvelua. Näitä asioita ei ole kotonakaan ja, jos hoitojaksolla näitä annetaan, tehdään asiakkaille niin sanottuja karhun palveluksia. Kotona asiakkaan pitää itse kuljettaa itsensä paikkoihin ja hoitaa kotiin lapsenvahdi. Keskustelijoiden mielestä tällainen toiminta on malliesimerkki puolesta tekemisestä, vaikka taustalla oleva ajatus on varmasti hyvää tarkoittava. Keskustelijoiden mukaan vanhemmat vastaavat perheen arjesta myös hoitojaksolla. Työntekijän tehtäviin kuuluu arvioida perheen suoriutumista arjessa ja

tarvittaessa ohjata perhettä oikeille raiteille. Työntekijät ovat ohjaajia, eivät hoitajia, he kulkevat perheen rinnalla eivät yläpuolella:

”Luottamuksen rakentaminen on tärkeää ja samalla viivalla oleminen. Ei me olla yhtään sen parempia, kuin asiakkaatkaan. Se on taito asettua asiakkaan tasolle.”

Suunnitelmallisuus poistaa puolesta tekemistä. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että aina on hyvä suunnitella tarkkaan, mihin asioihin puututaan. Suunnitelmallisuus poistaa oletuksia ja työntekijöiden toiminnan yhtenäinen linja vahvistuu. Yhtenäinen linja luo uskottavuutta ja lisää asiakkaan luottoa työntekijöihin.

Lopuksi keskustelijat olivat yksimielisiä siitä, että jokaisen työntekijän pitää itse pohtia omaa toimintaansa. Jokainen korjaa omaa asennetaan niin, ettei mene ja tee asioita asiakkaan puolesta, vaan ohjaa asiakasta tekemään itse:

”Oma asenne on oltava. Aivot pitää laittaa silleen, että en tee puolesta. Yrittäisi enemmän ohjata, eikä vaan mennä ja tehdä. Se on haastavaa, kun on tällainen hoitaja, joka haluaa hoitaa.”

5.2 Kuinka siirtää tieto ja taito arkeen

”Kyllähän perheet ovat usein onnellisia, kun ovat saaneet sen rytmin kuntoon.”

Tiedon ja taidon siirtyminen asiakkaan arkeen on oleellinen osa eheää kotiutumista. Kotiutuminen helpottuu, kun asiakas omaksuu työntekijöiltä erilaista tietoa ja erilaisia taitoja esimerkiksi arjen askareista tai lapsen kehityksestä. Mallina oleminen tai asioiden monipuolinen mallintaminen katsottiin tärkeäksi. Useat ihmiset oppivat nopeasti esimerkistä ja seuraavalla kerralla toimivat samanlaisessa tilanteessa esimerkin mukaan. Joskus vanhemmat eivät tiedä, kuinka toimia lapsen kanssa. Näyttämällä mallia vauvan hoidosta tai lapsen kanssa olemisesta vanhempi huomaa, että tilanteessa voi toimia näin. Vanhemman itsevarmuus kasvaa, ja vähitellen hän osaa toimia itsenäisesti.

Mallin antamisen lisäksi tärkeäksi koettiin yhdessä tekeminen ja vanhempien osallistuttaminen. Vanhempaa kannustetaan toimimaan lapsen kanssa yhdessä työntekijän kanssa. Yhdessä tehtäessä vanhempi oppii toimimaan erilaisissa tilanteissa ja samalla häntä osallistutetaan toimintoihin.

Sääntöjen olemassa olo ja niiden tarkka kirjaaminen katsottiin tärkeäksi tiedon ja taidon siirtymisen kannalta. Laatimalla sääntöjä saadaan aikaan rutiineja, joiden avulla asiat sisäistyvät ja siirtyvät osaksi arkea. Sääntöjen kirjaaminen helpottaa myös työntekijän työskentelyä. Työntekijä tietää perheen säännöt ja muokkaa omaa toimintaansa niiden mukaan ja voi vaatia perheeltä sääntöjen edellyttämää käytöstä tai toimintaa. Lisäksi työyhteisön toiminnan tulee olla yhtenäistä saman perheen kohdalla.

Keskustelusta nousi useaan kertaan esille tavoitteiden laatiminen, niiden selkeys ja pieneksi pilkkominen. Selkeät ja pienin askelin etenevät tavoitteet ovat avainasemassa hoitojakson onnistumisessa. Tiedon ja taidon siirtyminen arkeen vaatii tavoitteiden saavuttamista ja asioissa onnistumista. Asioiden sisäistäminen pienissä paloissa on helpompaa. Keskustelijoiden mukaan suuret, pilviä hipovat tavoitteet jäävät usein saavuttamatta ja hoitojakson hyöty on olematon. Muutos tapahtuu pienin askelin ja siksi tavoitteiden pilkkominen katsottiin erityisen tärkeäksi. Pienet tavoitteet eivät tunnu mahdottomilta, vaan mahdollisilta saavuttaa. Tavoitteiden selkeys ja ymmärrettävyys katsottiin myös tärkeäksi. Tavoitteiden pitää olla sellaisia, että kaikki ymmärtävät ne. Keskustelijoiden mukaan selkeät tavoitteet laaditaan yhdessä perheen kanssa. Tavoitteisiin vaikuttavat perheen oma näkemys tilanteestaan sekä viranomaisten näkemys perheen tilanteesta. Tärkeäksi koettiin se, että perhettä ei saa sivuuttaa missään vaiheessa, vaan perhe on koko ajan aktiivisesti mukana hoitojakson suunnittelussa ja tavoitteiden laadinnassa.

”Mikä se tavoite on tullessa? Sitähän pitäisi jakson aikana miettiä. Pohtia, että mitä tekemällä tavoite saavutetaan. Asiakkaallekin tavoite pitää olla selvä.”

Keskustelijat olivat sitä mieltä, että perheellä on aina omia näkemyksiä ja tavoitteita hoitojakson suhteen, mutta niin on myös työntekijöillä. Tavoitteita asetettaessa tärkeää on, että koko Lasten vastaanottokoti Taimelan työntekijät ovat mukana miettimässä tavoitteita perheen hoitojaksolle. Keskustelusta ilmeni, että koko työyhteisön kesken

käytävä pohdinta on hedelmällisempää ja näkökulmat monipuolisempia. Aiemmin mietintä on jäänyt Perhesiiven asiakkaiden omahoitajille.

Keskustelun ydin oli se, että asiakkaita tulee kuunnella ja heidän toiveitaan tulee kunnioittaa hoitojakson aikana. Asiakkaalle pitää antaa mahdollisuus itse kertoa näkemyksensä perheensä tilasta. Mihin perhe kokee tarvitsevänsä apua ja tukea? Mitkä asiat ovat perheen omasta mielestä sellaisia, joissa Perhesiipi voi heitä auttaa? Tällaista keskustelua tulee käydä koko hoitojakson ajan, mutta ensisijaisen tärkeää sen katsottiin olevan ennen hoitojakson alkamista. Asiakkaan toiveet tulee kysyä ensimmäisessä asiakassuunnitelmassa. Tilanteiden molemminpuolinen selvitys katsottiin tärkeäksi hyvän ja avoimen yhteistyön kannalta. Asiakkaalle tulee jäädä sellainen olo, että työtä tehdään hänen hyväkseen, ei häntä vastaan. Asiakasta kuunnellaan sekä hänen mielipiteitään ja arvojaan arvostetaan. Hyvällä ja luottamusta vaalivalla yhteistyöllä on kauas kantoiset vaikutukset. Tällaisen hoitojakson tulos on se, että tieto ja taito siirtyvät arkeen:

”Sellainen rehellinen ja avoin puhe, ettei tule ymmärtämättömyyttä täällä oloon.”

Asioiden perusteleminen katsottiin tärkeäksi, jotta tieto ja taito siirtyvät arkeen. Keskustelijoiden mukaan ei riitä, että näyttää esimerkkiä tai pyytää tekemään jotain. Kaikki toiminta pitää aina perustella. On tärkeä kertoa vanhemmalle, miksi jotain tehdään ja mitä vaikutuksia tekemisillä on esimerkiksi lapsen kehitykseen tai kasvuun. Lisäksi on tärkeä kertoa myös se, mitä vaikutuksia tekemättä jättämisellä on. Asioita ei tehdä vaan sen takia, että Taimelassa on aina tehty näin, vaan toiminnoilla on jokin syvällisempi tarkoitus.

Tiedon ja taidon siirtymisen varmistamiseksi perheelle tulee järjestää lyhyitä kotilomia ennen varsinaista kotiutusta. Perhe saa harjoitella uusia taitoja kotona omassa rauhassa, mutta heillä on vielä mahdollisuus keskustella asioista tai harjoitella asioita työntekijän kanssa. Kotilomat antavat osviittaa tulevasta ja tässä vaiheessa on vielä mahdollisuus tehdä tarkennuksia ja tarvittaessa pidentää hoitojaksoa. Kotilomien lisäksi tärkeäksi koettiin työntekijöiden vierailut perheen kotiin. Työntekijät näkevät perheen omassa elinpiirissään ja pystyvät havainnoimaan, kuinka perhe selviää arjesta. Lisäksi työntekijät voivat ohjata perhettä oman kodin ehdoilla.

Hoitojakson pituus puhututti keskustelijoita. Heidän mielestään hoitojakson pituus pitää aina miettiä tapauskohtaisesti. Toisille kahden viikon hoitojakso on sopiva ja toiset tarvitsevat kahden kuukauden hoitojakson. Ihmiset oppivat ja omaksuvat asioita eri tavoilla ja eri ajassa. Tiedon ja taidon siirtyminen arkeen vaatii eri ihmisiltä eri ajan.

Ryhmäläiset keskustelivat myös tiedon ja taidon siirtämiseen käytettävistä menetelmistä. Aiemmin on satunnaisesti käytetty videoavusteista vuorovaikutuksen ohjausta eli vig-kuvausta. Keskustelijat näkivät, että sitä voi käyttää laajemmin ja monenlaisilla asiakkailla. Videokuvausta pidettiin haastavana menetelmänä monelle asiakkaalle, sillä itsensä katsominen videolta voi olla todella epämukavaa. Videokuvaus saattaa aiheuttaa lamaannusta ihmisessä, mutta onnistuessaan se antaa hyviä tuloksia.

5.3 Huolenmäärän arvioimisen vaikeus

”No, sehän on jo iso huolenaihe.”

Huolen määrän arvioimisen vaikeus -teema mietitytti keskustelijoita eniten. Keskustelu oli monipuolista ja aiheesta toiseen sinkoilevaa. Tällä hetkellä huolta arvioidaan havainnoimalla, kuuntelemalla ja seuraamalla asiakkaita. Joitakin menetelmiä on käytetty, mutta mitään vakituista menetelmää huolen määrän arvioimiseen ei ole. Keskustelusta nousi muutamia kehittämistyön kannalta tärkeitä kohtia.

Keskusteluryhmän mukaan työyhteisön yhteiset pohdinnat asiakkaan tilanteesta auttavat arvioimaan huolen määrää. Tällaisia yhteisiä pohdintahetkiä tulee olla ainakin kerran viikossa. Hetkissä pohditaan asiakkaan tilannetta ja siitä nousseita huolen aiheita. Yhdessä on hyvä miettiä todellisia huolen aiheita. On tärkeää pohtia sitä, mitkä ovat sellaisia huolia, että ne täytyy ottaa käsittelyyn heti, ja mitkä ovat toissijaisia huolia.

Yhtenä huolen määrän arvioimista helpottavana toimena ehdotettiin niin sanotun huolilistan laatimista. Työntekijät kirjaavat listalle huolenaiheita asiakkaasta ja asiakas saa itse kommentoida listaa. Ovatko huolet asiakkaan mielestä aiheellisia, puuttuuko listalta jotain tai mikä asiakkaan mielipide asiasta ylipäättään on? Huolilistasta tulee

keskustella asiakkaan kanssa ja pohtia todellisia huolia sekä mahdollisia jatkotoimenpiteitä. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että ihmiset näkevät huolet eri tavalla ja siksi huolista ääneen puhuminen on todella tärkeää:

”Just sitä mietin, että ne huolet voi olla niin erilaisia. Me nähdään erilainen huoli kuin vanhemmat.”

Ryhmäkeskustelussa ilmeni, että erilaisten lomakkeiden täyttö voi olla monelle hankalaa. Lomakkeet ovat usein vaikeaselkoisia ja vaarana on, että asian käsittely jää vain siihen lomakkeen täyttämiseen. Erilaiset lomakkeet, kuten huoliseula tai muut vastaavat ovat hyödyllisiä, mutta keskustelijoiden mukaan ne ovat hyviä omaa työtä tukevia välineitä. Työ on vuorovaikusta asiakkaiden kanssa ja keskustelu on tärkein työkalu. On hyvä tietää apuvälineiden olemassa olo, ja tarvittaessa niitä voi käyttää soveltamalla niitä tilanteeseen sopivaksi ja asiakkaalle sopivalla tavalla.

Keskustelijoiden mielestä tärkeää oli se, että muutamat työntekijät vastaavat Perhesiivestä. Lyhyelläkin hoitojaksolla asiakas ehtii tutustua työntekijöihin, jos työntekijöiden määrä pidetään vähäisenä. Perheen olemista vieraassa ympäristössä helpottaa se, että työntekijät ovat tuttuja ja luotettavia. Perheen kanssa toimivat aina tietyt muutamat työntekijät, jotta suhde muodostuu hyväksi. Liian suuren työntekijöiden vaihtuvuuden uskottiin vaikeuttavan asiakkaan olemista Perhesiivessä. Oleminen ei ole luonnollista ja todelliset huolet jäävät näkemättä.

Keskustelussa puhuttiin myös siitä, että viikoittaiset palaverit asiakkaan kanssa ovat hyvä juttu. Viikkopalaverissa pohditaan mennyttä viikkoa, mietitään missä on onnistuttu ja mikä vaatii vielä työtä. Tällainen avoin keskustelu helpottaa huolen määrän arvioimista, sillä osapuolet ovat koko ajan tietoisia toistensa ajatuksista ja tavoitteet ovat molemmille selviä:

”Jotenkin tuntuu, että joka viikko voisi olla semmoinen, että vastuuhoitajapari keskustelisi siitä viikosta ja sen viikon tapahtumista. Mitä siinä on näkynyt ja mihin suuntaan ollaan menossa.”

Keskustelusta ilmeni, että huolien kirjaaminen raporttiin ja niiden läpikäyminen raportilla saattavat olla riittämättömiä toimia. Kaikki pitää tietysti kirjata raporttiin, mutta hukkuvatko ne sinne kaiken muun kirjoituksen joukkoon? Ryhmä oli sitä

mieltä, että esimerkiksi erillinen vihko huolille voisi toimia. Työntekijät kirjaavat vihkoon perheestä nousseita huolia ja työryhmä pohtii yhdessä huolien aiheellisuutta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli löytää uusia tai täydentäviä tapoja tehdä työtä, jotta työ olisi mahdollisimman asiakaslähtöistä ja luontevaa. Kehitimme työkäytäntöjä hakemalla ensin kriittisiä pisteitä prosessinkuvauksen avulla. Työntekijät kirjasivat lapuille prosessinkuvaukseen asioita, jotka heidän mielestään tarvitsivat kehittämistä. Kriittiset pisteet muodostuivat teemoiksi, joista keskusteltiin ryhmänä. Ryhmäkeskusteluja oli yhteensä kolme. Keskustelut pyörivät teemasta huolimatta melko paljon samojen asioiden ympärillä. Keskusteluista kävi ilmi, että toiminta on tiivis kokonaisuus ja yksittäisten asioiden erottaminen on lähes mahdotonta.

Keskustelujen anti oli monipuolista ja prosessinkuvauksen kokonaisuutta täydentävää. Erityisesti suunnitelmallisuuden parantaminen ja pienet selkeät tavoitteet olivat kehittämistyön antia. Lisäksi asiakkaan kunnioittaminen ja kuuntelu nousivat keskustelujen tärkeimmiksi asioiksi. Asiakkaan toiveiden arvostaminen hoitosopimuksen puitteissa katsottiin myös tärkeäksi. Yhteisen sävelen löytäminen asiakastyössä sekä avoin keskustelu ovat kaiken toiminnan kivijalka. Työntekijöiden yhteisen linjan katsottiin myös olevan eduksi asiakastyössä. Vaikka kaikki eivät aina ole samaa mieltä asioista, niin asiakastyössä toimintalinjan pitää olla yhtenäinen. Toisaalta keskustelijat olivat sitä mieltä, että toiminta ei saa olla liikaa sidottu esimerkiksi lomakkeisiin. Työmenetelmien tulee olla sellaisia, että niitä voi soveltaa perheelle sopivaksi. Keskusteluista ilmeni se, että asiakkaan pitää antaa näyttää taitonsa ja voimavaransa, ennen kuin annetaan ohjausta. Ohjaus ei saa olla puolesta tekemistä, vaan asiakkaan tulee itse oivaltaa asioita. Työntekijät toimivat oivaltamisen apuna.

Suunnitelmallisuus ja selkeät tavoitteet nousivat useaan kertaan esille keskusteluissa. Suunnitelmat ja tavoitteenasettelu ovat keskustelijoiden mukaan asioita, joita tulee jatkossa aktiivisesti kehittää. Muukkosen (2008, 48) mukaan hyvään suunnitteluun ja suunnitelmaan pohjautuva sosiaalityö on vaikuttavaa. Hyvin laaditut tavoitteet sopivat asiakkaan tilanteeseen ja tukevat tulevia työskentelyvaiheita. Selkeän tavoitteenasettelun avulla työskentelyn arviointi asiakkaan kanssa yksinkertaistuu ja tulee selkeäksi.

Asiakkaan kunnioitus, kuuntelu ja toiveiden arvostus kuuluvat sosiaalialan perusarvoihin ja eettisiin periaatteisiin. Oikeuden mukainen sosiaalityö ja asiakkaan kunnioitus oli aiheena vuoden 2010 sosiaalityön tutkimuksen päivillä. Siellä pohdittiin sitä, että kunnioitus ja arvostus ovat ihmisoikeuksia, joita tulee vaalia. Ne ovat niin tärkeitä arvoja, että ne nousivat esille myös tässä kehittämistyössä. Ihmistä ei voi koskaan kunnioittaa tai arvostaa liikaa.

Asiakkaan aseman parantaminen ja palvelujen asiakaslähtöisyys ovat keskeisiä tavoitteita hallitusohjelmassa ja palvelujärjestelmän kehittämisessä. Eri toimijoiden yhteistyötä halutaan parantaa asiakkaan kannalta toimivien hoito- ja palveluketjujen turvaamiseksi. (Pekurinen 2013.) Tiivis yhteistyö niin perheiden kuin yhteistyökumppaneidenkin kanssa nousevat esille tässä kehittämistyössä. Asia on kovasti pinnalla myös valtakunnan politiikassa, eikä suotta. Asia puhuttaa työntekijöitä myös ruohonjuuri tasolla.

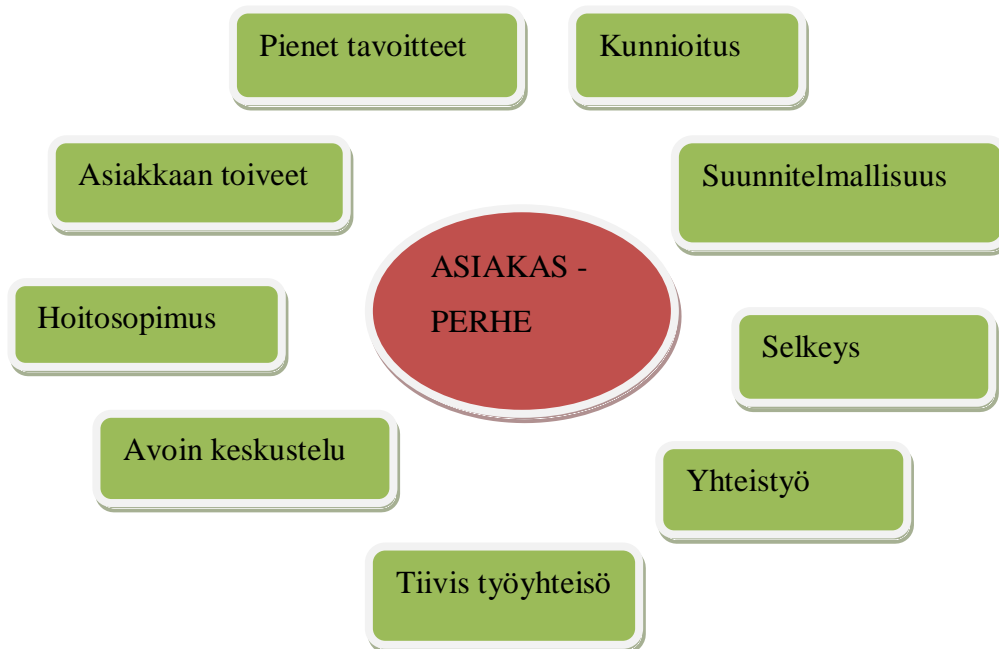
Sanotaan, että asiakastyö perustuu asiakkaan ja työntekijän väliseen avoimeen ja kuuntelemaan vuorovaikutukseen. Tässä opinnäytetyössä tuli selkeästi esille se, että keskustelun tulee olla avointa ja rehellistä. Asioista tulee puhua, olivat ne kuinka vaikeita tai epämukavia asioita. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että loukkaantumisen vaara on aina, mutta siitä huolimatta asiat on sanottava.

Ratkaisukeskeisyydessä puhutaan siitä, että asiakastyössä hyödynnetään asiakkaan omia voimavaroja ja kykyjä, omaa lähipiiriä ja menneisyyttä. Näiden asioiden avulla pyritään tavoitteisiin ja uskotaan, että muutos on pysyvää, koska tavoitteet on saavutettu omia voimavaroja hyödyntäen. Toiminnan painopiste on tavoitteissa ja siinä miten asiakas voi ne saavuttaa. Tällainen toimintatapa tukee asiakkaan vahvoja puolia ja vahvistaa hieman heikompia puolia. (Ratkaisukeskeisyys.) Asiakkaan omien taitojen selvittäminen ja asioiden oivaltaminen sekä itse asioista selviytyminen nojaa ratkaisukeskeisyyteen. Termi tuli ilmi keskusteluista, mutta kehitettäväksi teemaksi se ei noussut. Keskustelijat kokivat sen olevan läsnä jokapäiväisessä työssä ja ratkaisukeskeiseen tapaan toimia pyritään aina.

Tarjolla on kaikenlaisia valmiita työmenetelmiä ja -käytäntöjä. Siitä huolimatta työyhteisö kaipasi jotain omaa, heille sopivaa tapaa tehdä työtä. Työn keskiössä on asiakas eli perhe. Työtä tehdään perheen hyväksi, kunnioittavalla ja kuuntelevalla

otteella. Kehittämistyön myötä löytyy useita asioita, joita kehittämällä työ muuttuu asiakaslähtöisemmäksi ja mielekkäämmäksi.

Kuvaan 4 olen koonnut ryhmäkeskustelujen myötä esiin nousseet työtä kehittävät alueet:

Kuva 4. Työtä kehittävät alueet.

Perhesiivessä tehtävä työ on perheitä tukevaa työtä. Perheet saavat sieltä keinoja oman elämänsä hallintaan, lasten kasvatukseen ja hoitoon sekä opastusta siihen, kuinka kiintymyssuhdetta vaalitaan. Perhesiiven hoitojakso on käännekohta perheelle ja lapset saavat mahdollisuuden vanhempaan, jonka he ansaitsevat.

7 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tekeminen ja kehittämistyön toteuttaminen oli pitkä, mutta antoisa matka. Työ on pyörinyt mielessä lähes päivittäin melkein kahden vuoden ajan. Matkan varrella oli hetkiä, jolloin tuntui, ettei työstä tule mitään, ja toisinaan tekstiä syntyi lähes itsestään. Olen ollut poissa työelämästä kohta kolme vuotta, ja opinnäytetyö sekä opinnot ovat antaneet minulle mukavan valmistautumisen alkavaan työrupeamaan. Olen joutunut tutkimaan työni tarkoitusta sekä omaa ammattitaitoani ja -etiikkaani. Opinnäytetyön tekeminen oli paluuta työn perusasioiden äärelle, mutta myös uusien toimintatapojen etsimistä. Oli mukava huomata, että koko työyhteisö on

mukana kehittämässä, ilman vastarintaa. Nähtäväksi jää, mitä hedelmää tämä opinnäytetyö tuottaa.

Kaiken toiminnan kehittäminen on kovasti muodissa. Välillä tuntuu, että kehitetään vain kehittämisen vuoksi. Tämä kehittämistyö ei tuntunut vähääkään turhalta tai tarpeettomalta. Työyhteisön panos ja osallisuus kertoivat sen. Tämä opinnäytetyö oli mielestäni tarpeellinen ja ajankohtainen Lasten vastaanottokoti Taimelalle myös yhteiskunnallisella tasolla. Kunnissa säästetään ja palvelut ovat vaakalaudalla. Toimivat ja tarpeelliset palvelut pärjäävät kilpailussa. Toiminnan kehittäminen on toiminnasta välittämistä, mutta ennen kaikkea se on asiakkaista välittämistä.

Tässä opinnäytetyössä kävi ilmi se, että kehittämistä vaativat asiat ovat pieniä. Ne tulevat ilmi arjessa ja saattavat epäkäytännöllisyydellään haitata työtä. Miettimällä pieniä parannuksia, saadaan aikaan suuria muutoksia. Pienet asiat saavat usein liikkeelle jotain suurempaa ja toivon, että tämä opinnäytetyö toimii ponnahduslautana jatkuvalla työn kehittämiselle omalla työpaikallani.

Opinnäytetyö tehtiin Lasten vastaanottokoti Taimelan käyttöön ja siksi kehittämistyön toistettavuus tai yleistettävyyks ei ole oleellista. Työ on vahvasti sidoksissa paikkaan ja työntekijöiden tarpeeseen. Toisessa paikassa ja työyhteisössä tarve on joku toinen. Työllä ei haettu yleispäteviä vastauksia vaan kehitettiin perhesiiven työmenetelmiä. Jokainen työyhteisö ja kehittämisprosessi ovat ainutkertaisia. Muualla kehitettyä on vaikea istuttaa erilaisiin toimintaympäristöihin, mutta muut voivat tarvittaessa arvioida tulosten käyttökelpoisuutta omassa yhteisössään.

Kehittämistyö on usein sosiaalinen prosessi, jossa kehittäjät osallistuvat toimintaan ja toimijat kehittämiseen. Toimijoiden ja kehittäjien sitoutuminen vaikuttaa kehittämisprosessiin sekä aineistojen, metodin ja tuotosten luotettavuuteen. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Tämän työn kohdalla luotettavuus on suuri, juuri Lasten vastaanottokoti Taimelan henkilökunnalle. Me kehitimme omaa työtämme, paransimme toimintatapojamme ja tuloksena tarjoamme asiakkaille mahdollisuuden laadukkaampaan palveluun.

Opinnäytetyön eteneminen, aineiston keruu ja analyysi on kuvattu tarkasti ja rehellisesti. Kirjaamisessa pyrin käyttämään johdonmukaista kirjaamistapaa, kirjasin tapahtumat ajallisesti oikeassa järjestyksessä. Kehittämismetodeista voidaan olla

montaa mieltä. Teemoihin sidottu fokusryhmä-keskustelu osoittautui hyväksi valinnaksi tähän opinnäytetyöhön. Aineistoa oli paljon, mutta aineistosta nousi helposti esille kehittämistyön pääkohdat. Valitsin keskustelun osaksi kehittämisprosessia, koska uskoin sen sopivan ryhmälle parhaiten. Valintani perustui tuntemukseeni työyhteisöstä.

Tulokset esittelin teeman mukaisesti, mutta niissä näkyi selkeästi se, että kaikki teemat nivoutuivat sulavasti yhteen. Elävoitin tuloksia suorilla lainauksilla. Kuvalla pyrin visuaalisesti selkeyttämään tuloksia.

Kehittämistehtävä sisälsi kehittämiskysymyksen: Mitkä ovat ensikotitoiminnan kriittiset pisteet ja miten niitä kehitetään? Mielestäni opinnäytetyö vastasi kysymykseen hyvin. Perhesiiven toiminnan kriittisiä pisteitä etsittiin työntekijän näkökulmasta ja ne löytyivät. Kriittiset pisteet sidottiin tämän hetkiseen tarpeeseen ja olivat siksi oikeanlaisia tälle työyhteisölle. Keskusteluissa haettiin vastauksia kehittämishaasteeseen. Keskustelujen avulla kriittisiä pisteitä pilkottiin pienempiin osiin ja konkreettinen kehittäminen alkoi puheen tasolla.

Oma roolini tässä opinnäytetyössä mietitytti minua. Pohdin paljon sitä, mikä on minun paikkani kehittämishankkeessa. Lopulta luovuin kaikista etukäteispohdinnoista ja annoin asian kulkea omalla painollaan. Olin ryhmää ja keskusteluja koossapitävä puheenjohtaja. Ohjailin karkaavan keskustelun takaisin oikealle raiteelle ja kannustin keskustelijoita etsimään vastauksia omasta ammattitaidostaan ja kokemuksestaan. Opintovapaa antoi minulla mahdollisuuden katsoa työtäni ulkopuolisena. Pystyin tarkastelemaan työtä eri kulmasta ja uskon sen tuoneen työhön objektiivisuutta. Sain tarkastella työtäni ulkopuolisena, mitä tässä voisi kutsua toiseudeksi. Minulle niin tuttu työ näytti itsestään paljon uusia puolia.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli minun oma matkani takaisin työelämään. Työyhteisö toimi siinä tiedon tuottajana. He antoivat minulle aineiston opinnäytetyöhön. Sain tästä itselleni uusia ja täydentäviä keinoja tehdä työtä. Toivottavasti myös muulle työyhteisölle jäi jotain käteen tästä matkasta.

LÄHTEET

- Becker-Weidman, A. 2008. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. 2008. Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-Kustannus, s. 24 – 57.
- Broberg, A., Almqvist, K. & Tjus, T. 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita.
- Borgman, M. & Packalen, E. 2002. Parhaat käytännöt työyhteisön kehittämiseen. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Dunderfelt T., Laakso J., Peltola R. & Vidjeskog J. 1998. Psykologia 5. Yksilöllinen ihminen. WSOY. Porvoo.
- Ensikodit. Ensi- ja turvakotien liitto ry:n internetsivu. Saatavissa: <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/ensikodit-ja-muu-vauvaperheiden-ensikodit/> [viitattu 27.1.2012].
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 1998. Tutki ja kirjoita. 2.- 3. painos. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Häärä, T. 2012. Vastaava ohjaaja. Haastattelu 27.2.2012. Kotka: Lasten vastaanottokoti Taimela.
- Janhunen, S. & Nikkonen, M. 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WSOY.
- Laine, T. 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa: Aaltola, J & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 26 – 43.

Lapsen ja nuoren uni. Mannerheimin lastensuojeluliiton internetsivu. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/uni_ja_ravitsemus/uni/ [viitattu 12.2.2012].

Lehtovaara, A 1986. Ihmisen arvoitus: evoluutiopsykologian ihmiskuva. Helsinki: Otava.

Käytäntötutkimus. Pääkaupunkiseuden sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA internetsivu. Päivitetty: 2.11.2012 Saatavissa: <http://www.socca.fi/tutkimus/kaytantotutkimus> [viitattu 4.12.2012].

Munter, H. 2001. Lapsi aloittaa päivähoiton. Teoksessa Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2002. Pienet päivähoitossa. Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, s. 35 – 63.

Muukkonen, T. 2008. Suunnitelmallisen sosiaalityön prosessi. Teoksessa: Muukkonen, T., Lindblom, B., Kivelä, N. & Tiilikainen, T. 2008. Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17, 2008. Helsinki: Yliopistopaino.

Pekurinen, M. 2013. Asiakaskeskeiset sosiaali- ja terveystalvelut paikallisessa ja alueellisessa yhteistyössä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivu. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/organisaatio/yhteisty/soterko/ohjelmat/asiakaskesk [viitattu 10.1.2013]

Perehdytyskansio 2008. Lasten vastaanottokoti Taimelan perehdytyskansio. Kotka: Lasten vastaanottokoti Taimela

Rautiainen, M. (toim.) 2001. Vanhemmuuden roolikartta – Syvennä ja sovela. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Ratkaisukeskeisyys. Ratkes Ry:n internetsivu. Saatavissa: <http://ratkes.fi/tietoa-ratkaisukeskeisyydesta/artikkeleita/ratkaisukeskeisyys-paehkinaenkuoressa/> [viitattu 14.1.2013].

Ravitseminen ja ruokavalio. Mannerheimin lastensuojeluliiton internetsivu. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/uni_ja_ravitseminen/ravitseminen/ [viitattu 12.2.2012].

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun todellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön todellisuus näkyväksi. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Salo, S. 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 44 – 77.

Schmitt, F. 2003. Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä lapsen kasvattajalle. Helsinki: WSOY, 298 – 326.

Siltala, P., Niemelä, P. & Tamminen, Tuula (toim.) 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY.

Siltala, P. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Juva: WSOY.

Silvén, M. & Kouvo, A. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykkinen hyvinvointi. Teoksessa Silvén, M. (toim.) 2010. Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön julkaisu. Helsinki: Minerva, s. 65 – 89.

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Juva: WS Bookwell Oy.

Siren-Tiusanen, H. & Tiusanen, E. 2002. Päivärytmi ja toiminnan rakentuminen. Teoksessa Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2002. Pienet päivähoidossa. Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, s. 65 – 89.

Tamminen, T. 2004. Olipa kerran lapsuus. Juva: WS Bookwell Oy.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-3. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelu - millainen metodi? Teoksessa: Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, s. 223 - 241.

Vanhemmuuden roolikartta 2012. Sosiaaliportti.fi sosiaalialan ammattilaisille. Päivitetty 17.1.2012. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/2ad765bb-ba71-4a62-b235-ff2ede8b40b9.aspx> [viitattu 27.1.2012].

Vanhemmuuden roolikartta®. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän internetsivu. Saatavissa: http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=12 [viitattu 27.1.2012].

Virtanen, P., Suoheimo, M., Lamminmäki, S., Ahonen, P. & Suokas, M. 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämiseen. Tekesin katsaus 281/2011. Helsinki.

**LAPSEN TARPEET ERI KEHITYSVAIHEISSA
MITEN KOET VANHEMMUUDEN SEURAAVILLA OSA-ALUEILLA JA MIHIN KOET
TARVITSEVASI TUKEA?**

ELÄMÄN OPETTAJA

tilanne tällä hetkellä

tavoite

Arkielämän taitojen opettaja

Oikean ja väärän opettaja

Mallin antaja

Arvojen välittäjä

Tapojen opettaja

Perinteiden vaalija

Sosiaalisten taitojen opettaja

Kauneuden arvostaja

RAKKAUDEN ANTAJA   tilanne tällä hetkellä

tavoite

Itsensä rakastaja

Hellyyden antaja

Lohduttaja

Myötäeläjä

Suojelija

Hyväksyjä

Hyvän huomaaja

IHMISSUHDEOSAAJA   tilanne tällä hetkellä

tavoite

Keskustelija

Kuuntelija

Ristiriidoissa auttaja

Kannustaja

Tunteiden hyväksyjä

Anteeksiantaja/-pyytäjä

Itsenäisyyden tukija

Tasapuolisuuden toteuttaja

Perheen ja lapsen ihmissuhteiden vaaliija

RAJOJEN ASETTAJA   tilanne tällä hetkellä

tavoite

Fyysisen koskemattomuuden takaaaja

Turvallisuuden luoja

Sääntöjen ja sopimusten noudattaja ja valvoja

Ein-sanoja

Vuorokausirytmistä huolehtija

Omien rajojensa asettaja

HUOLTAJA**tilanne tällä hetkellä****tavoite**

Ruoan antaja

Vaatettaja

Virikkeiden säätelijä

Levon turvaaja

Rahan käyttäjä

Puhtaudesta huolehtija

Ympäristöstä huolehtija

Sairauden hoitaja

Ulkoiluttaja

TULOSOPIMUS

Vanhemmuuden tuki- ja arviointijakso

Lasten vastaanottokoti Taimela on lastensuojeluyksikkö.

Toiminnassa keskitytään vanhemmuuden vahvistamiseen ja arjen hallintaan.

Tavoite:

Aloittaessamme yhteistyötä minulle on kerrottu ja olen tietoinen seuraavista perhesiiven toimintaperiaatteista, joihin sitoudun:

1. Vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta on jakson aikana vanhemmalla. Henkilökunnalta saan tukea ja ohjausta lasteni hoidossa ja kodinhoitoon liittyvissä tehtävissä.
2. Asumiseni Taimelan perhesiivessä edellyttää päihteettömyyttä. Ennen jakson alkua minulla on vähintään kahden viikon päihteetön aika. Päihteettömyyttä kontrolloidaan, kuten hoitosuhteessa on siitä sovittu. Antamatta jäänyt seula tulkitaan positiiviseksi. Jos henkilökunnalla on aihetta epäillä päihteiden käyttöä, henkilökunnalla on oikeus pyytää käymään muulloinkin A-klinikalla lääke- tai huumeaselussa ja puhalluskokeessa. En pidä hallussani mitään päihteitä Taimelassa ollessani. Mikäli päihteiden käyttöä esiintyy, jakso päättyy välittömästi. Vastaan myös vieraitteni päihteettömyydestä. Taimelan alue on savuton.
3. Jakson aikana sitoudun yhteistyöhön koko henkilökunnan kanssa. Asumisen aikana laaditaan päivä/viikko-ohjelma ja sitoudun niiden noudattamiseen ja arviointiin. Jakson aikana arvioidaan voimavarojani huolehtia lapsen/lasten kokonaisvaltaisesta hoidosta ja kasvatuksesta erilaisten menetelmien avulla.
4. Jaksoon sisältyy päiviä, jolloin sitoudun olemaan Taimelassa ja toimimaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi voidaan sopia päiviä, joiden aikana luonani voi käydä vieraita(max.3), heistä sovin etukäteen. Vieraiden on poistuttava viimeistään klo 19.
5. Menot Taimelan ulkopuolelle sovin myös suunnitelmallisesti (määrä/ kesto). Kuljetukset hoidan pääasiallisesti itse.
6. Hankin itse perheen ruuan ja henkilökohtaiset tarvikkeet (esim. lääkkeet, joita varten on lukittava lääkekaappi). Taimela tarjoaa mm. liinavaatteet, wc-paperit, siivousvälineet ja -aineet, keittiössä on pieni määrä mausteita.
7. En käyttäydy väkivaltaisesti, enkä tuo aseita Taimelaan.
8. Suostun, että mahdollisen varkaustapauksen tai päihteiden hallussapitoepäilyjen yhteydessä huoneeni/perhesiipi voidaan tarkistaa läsnä ollessani.
9. Henkilökunnalla on oikeus käyttää tiloja tarvittaessa (myös asukkaiden poissa ollessa), koska perhesiipi on osa Taimelaa.
10. Taimela ei korvaa minulta Taimelassa mahdollisesti varastettuja tai kadonneita tavaroita.
11. Työskentely koostuu valmisteluvaiheesta, tukijaksosta sekä tuetusta kotiutumisesta.

12. Lasten vastaanottokoti Taimela on lastensuojeluyksikkö. Mikäli lapsen hoito ja turvallisuus vaarantuvat jakson aikana, on henkilökunnalla velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus ja ottaa yhteyttä sosiaalityöntekijään. Asiasta kerrotaan myös minulle.
13. Noudatan vaitiolovelvollisuutta. Puhun Taimelan ulkopuolella vain omista asioistani. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, laki potilaan asemasta 1992/785).
14. Jakson päättyessä huolehdin, että perhesiipi jää samaan kuntoon kuin se oli tullessa. Yhdessä työntekijän kanssa käymme tilat läpi. Olen velvollinen korvaamaan rikkoutuneen tai pilalle menneen tavarahan.
15. Perheeni tilanteesta voidaan keskustella seuraavien yhteistyötahojen kanssa:

16. Perheen kanssa tehtyjä erityissopimuksia:

Lasten vastaanottokoti Taimelan työntekijöitä sitoo vaitiolovelvollisuus, joten heillä ei ole lupaa luovuttaa asiakastietoja ulkopuolisille. Yksikkö luovuttaa tietoja sosiaaliviranomaisille, sekä niille viranomaisille, joilla on lakiin perustuva oikeus tietojen saamiseen silloin, kun tiedot ovat ko. viranomaisen tehtävän suorittamisen kannalta tarpeellisia. Asiakkaalla on oikeus nähdä omat ja lapsensa tiedot (laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812 14§, 15§, 20§, laki potilaan asemasta ja oikeuksista 1992/785 13§, laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 1994/559 17§). Tilastoja, tutkimuksia ja kehittämistyötä varten kerättävissä asiakastiedoissa ei käytetä henkilötietoja.

Vahvistan allekirjoituksellani tietojen olevan oikein.

Paikka ja aika

Asiakkaan allekirjoitus

TULOTIETOLOMAKE

Liite 3/1

Kotkan kaupunki / Lasten vastaanottokoti Taimela

Lomakkeen täyttäjän Pvm _____

Sosiaalityöntekijät: _____
_____

Lapsi

Lapsen nimi: _____

Puhelinnro: _____

Henkilötunnus: _____ Ikä: _____

Lastensuojelun sijoitusperuste ☐ avohuollon tukitoimi _____
☐ kiireellinen sijoitus _____
☐ huostaanotto alkaen _____

Mistä lapsi tulee lastenkotiin: _____

Lapsella on

☐ päiväkotia / kouluongelmia ☐ itsetuhoista käyttäytymistä
☐ vaikeuksia kotona ☐ psyykkisiä ongelmia
☐ päihteiden käyttöä ☐ aggressiivisuutta
☐ epäsosiaalista käytöstä ☐ alttius karata
☐ muuta, mitä? _____

Tarkempi kuvaus lapsen ja perheen tilanteesta ja sijoituksen syy:

Lasta on tutkittu tai hänellä on asiakkuus:

☐ perheneuvolassa ☐ koulupsykologin luona
☐ psykiatrian poliklinikalla ☐ lasten psykiatrian osastolla
☐ lastensuojelun avohuollossa ☐ muualla, missä?

Kuvaus lapsen tutkimuksista / hoidoista (pyydetään kirjallisena lausunnot ja hoitoyhteenvedot):

Päiväkoti / koulu _____ Puh: _____

Luokka: _____ Lv: _____ Puh: _____

Päiväkodin / koulun sujuminen: _____

Lapsen voimavarat ja vahvuudet, mahdolliset harrastukset: _____

SyöminenLapsi on oikeakätinen ☐ vasenkätinen ☐ kätisyys ei selvillä ☐

Ruoka-ajat: _____

Missä ja miten syö: _____

Syö sosetta ☐ tavallista ruokaa ☐

Mieliruoat: _____

Ruoat, joista ei pidä: _____

Allerginen seur. ruoka-aineille: _____

Muita ruokailuun liittyviä tottumuksia: _____

Nukkuminen

Nukkuu valoisassa huoneessa ☐ pimeässä huoneessa ☐
 tavallisessa sängyssä ☐ pinnasängyssä ☐
 selällään ☐ vatsallaan ☐ kyljellään ☐

Nukkumaanmeno aika: _____ Heräämisaika: _____

Päiväunet: _____ Unilelu: _____

Muita nukkumiseen liittyviä tottumuksia: _____

Pesu ja pukeutuminenkäy itse suihkussa ☐ tarvitsee apua ☐ _____on tottunut saunomiseen ☐ ei ole käynyt saunassa ☐

muita pesemiseen ja pukeutumiseen liittyviä tottumuksia: _____

Siisteyskäyttää vaippaa ☐ päivällä ☐ yöllä ☐käy potalla ☐ päivällä ☐ yöllä ☐käy wc:ssä ☐

Tarvitsee apua _____

Käyttää pissaamisesta nimitystä: _____

Käyttää kakkaamisesta nimitystä: _____

Vatsa toimii tavallisesti _____

Muita siisteyteen liittyviä tottumuksia: _____

Mahdolliset sairaudet ja niiden hoito: _____**Lääkitys:** _____**Allergiat** _____**Perhe**

Äiti: _____
Osoite: _____
Puhelinnumero: _____
Työpaikka: _____

Isä: _____
Osoite: _____
Puhelinnumero: _____
Työpaikka: _____

☐ yhteishuoltajuus ☐ yksinhuoltajuus ☐ äiti ☐ isä
☐ muu huoltaja _____

Sisarukset, sukulaiset ja ystävät:

Nimi: _____ Puh: _____
Osoite: _____

Nimi: _____ Puh: _____
Osoite: _____

Nimi: _____ Puh: _____
Osoite: _____

Nimi: _____ Puh: _____
Osoite: _____

Perheen voimavarat ja vahvuudet: _____

_____
_____
_____

Perheen ja perheenjäsenten saamat tukitoimet ja palvelut:

☐ perhetyö _____ Puh. _____
☐ alvarit _____ Puh. _____
☐ tukihenkilö tai tukiperhe _____ Puh. _____

Arvio perheen tuen tarpeesta jatkossa (mihin tukea tarvitaan, tukimuodot): _____

_____
_____
_____

Yhteydenpito ja liikkuminen:

Vanhempiin: _____

Muihin läheisiin: _____

Rajoitukset: _____

_____
_____

Muitahavaintoja: _____

_____

Ensiäidin viikko-ohjelma

Liite 5

[illegible]

VANHEMMUUDEN TUKI JA ARVIOINTI

TOIMET	ITSE	TT	TOTEUTUMINEN / HUOMIOT
AAMUTOIMET			
- lasten aamupesut			
- vaatteiden vaihto			
- sänkyjen petaus			
LEIKKI JA ULKOILU			
LOUNAS			

Aika ____.

Liite 6/2

Allekirjoitukset:

VANHEMMUUDEN TUKI JA ARVIOINTI

TOIMET	ITSE	TT	TOTEUTUMINEN / HUOMIOT
LEPO			
VÄLIPALA			
VAPAA LEIKKI/ ULKOILU			
RUOKA			
VAPAA LEIKKI / ULKOILU			
ILTATOIMET			
- iltapala			
- iltapesut			
- iltasatu			
- nukkumaan			
PAIKAT KUNTOON			
VANHEMPIEN KOMMENTIT			

Aika ____.

Allekirjoitukset: _____

PERHESIIVEN PROSESSINKUVAUS

